

28649 **1** Hier beghint dat ix. boeck ende spreect
 28650 vande tijt ende die delen des tijts
 28651 **2** NAe dien dat wij geseyt
 28652 hebben vanden proprie-
 28653 teyten des hemels ende
 28654 van sinen delen vanden
 28655 welken die heylighe
 28656 scrijft menci of ghe-
 28657 wach af maect so is nv te segghen onder
 28658 een corte corticheit vanden wercke des
 28659 hemels als vanden lope ende vander mate
 28660 des loeps dat is vanden proprieteyten
 28661 des tijts ende sijnre delen Item die lope
 28662 of dat beroeren coemt eerst ende principa-
 28663 liken vanden omkeren des hemels wes
 28664 beroeren dat eerste is ende dat ewige als
 28665 aristotiles seyt in libro de celo et mundo dat
 28666 is int boeke datmen hiet tboeke vanden
 28667 hemel ende vander werelt etcetera noch en is
 28668 gelijc den lope die hier beneden is en-
 28669 de die corruppeerlic is ende wandelbaer
 28670 nochtans ist die sake des nedersten loeps
 28671 want die loep of die beroeringe der ne-
 28672 derster dingen die winlic sijn coemt voert
 28673 vander beroeringe des ouerster heme-
 28674 len welke beroeringe of lope oncorrum-
 28675 peerlic is ende eenformelic als aristotiles
 28676 daer seyt Item die beroeringe of die
 28677 lope is een ganck vanden enen eynde tot-
 28678 ten anderen contrarien eynde als ghe-
 28679 seyt wort int eynde des seluen boecs want
 28680 alle dinc dat verwandelt wort vanden
 28681 contrarien dat wort verkeert int contrarie
 28682 ende daer sijn vi. specien der beroeringhe
 28683 of des loeps als generacio corrupcio al-
 28684 teracio augmentum diminucio ende loci
 28685 mutacio | dat is winninge corrupci ver-
 28686 anderinghe meerringhe minringhe ende
 28687 verwandelinghe der stede als die selue seyt

28688 Item die lope der verwandelinghe sommi-
 28689 ghe is weder om weynlic of keerlic ende
 28690 ront | sommige is recht | sommige gecom-
 28691 poneert ende die ghene dye omkeerlic is
 28692 en verwandelt die stat niet noch altemael
 28693 mer naden circularigen deel nochtans
 28694 verwandelt hi onderwilen die stat | alst
 28695 openbaert inden lope der planeten ende die
 28696 rechte loep verwandelt altoes die stat al-
 28697 so langhe als hi inden werck is anter hi
 28698 wort beroert vanden centro totten circum-
 28699 ferencien als tfuer die lucht ende deser ge-
 28700 lijc die licht sijn die opwaert gheuoert
 28701 werden of si werden verkeert nederwaert
 28702 beroert totten centrum als water aerde
 28703 ende deser gelijc die swaer sijn Dese lope
 28704 heeft vi. specien | want hi is rechts lufs
 28705 voer after bouen ende onder mer die ghe-
 28706 componeerde lope die welke is van tween
 28707 contrarien lopen als die loep is of be-
 28708 roeringe des houts inden welken vie-
 28709 re ontsteken wert dese lope heeft een ey-
 28710 genscap dat wt groten lope een hetten
 28711 coemt alst schijnt wt den lope des eer-
 28712 sten hemels van wes beroeringhe die
 28713 lucht ontfengt wert als aristotiles seyt en-
 28714 de vander beroeringe wert dat loot we-
 28715 ke dat in hem is als die selue seyt De
 28716 loep en mach niet gemeten werden dan na-
 28717 der mate vander spacien in die welke die
 28718 lope is | want alle dinck datter beroert
 28719 wert anter het wort beroert mitter pro-
 28720 prieteyten gelikerwijs dat die adamant
 28721 dat yser beroert of mit gewelt gheliker-
 28722 wijs dattet scip beroert wert vanden star-
 28723 ken wijnt of van wille gelikerwijs dattet
 28724 lichaem beroert wert na dien dat die moet
 28725 of sin des menschen wil mer dat beroeren
 28726 des verwandelinghe is tweerhande als
 28727 die verwandelinghe van stede te stede of ver-

28728 wandelinghe der sceppenis ter sceppenis
 28729 van stede te stede natuerlic of mit craft
 28730 want een steen als hi vanden hogen gelaten
 28731 wort hoe dat hi meer neder gaet hoe dat
 28732 die beroeringe of die lope starker is mer
 28733 die beroeringe die ouermits geweld ge-
 28734 schiet is starker int begin des beroerens
 28735 dan int eynde als men sien mach in enen
 28736 scut datmen schiet is die schote verre so
 28737 en sal hi int eynde also meer als niet quet-
 28738 sen mer die beroeringe der winninghe
 28739 is werkende ende makende alle dese neder-
 28740 ste verwandelinghe ende brengt in hetten
 28741 ende vlamminge ende is subtilende twater
 28742 ende die lucht ende is conforterende die na-
 28743 tuerlike hetten ende is den appetijt ver-
 28744 weckende ende helpt der laxatiuer mede-
 28745 ³ cinen om dat lichaem te suueren als ypo-
 28746 cras seyt. wiltu elleborum so roer dat lich-
 28747 aem Item is dat sake dat die beroeringhe
 28748 vanden center is totten circumferencien so is
 28749 si die materi wtstekende breydende ende
 28750 ouer al ghietende ende ist verkeert vanden
 28751 circumferencien totten centrum so sal die be-
 28752 roeringe die delen te samen vergaderen dic-
 28753 ke maken ende bijnden Item een getempert
 28754 beroeren is die natuer behoudende der
 28755 gesielder lichamen ende die ongetemper-
 28756 de beroeren is die natuer verderuende
 28757 Dat anderde capitel vande tijt
 28758 ⁴ Tempus is tijt ende is een maet der be-
 28759 roerliker dingen als aristotiles seyt in-
 28760 den boeke vanden v. substancien Die tijt
 28761 is een getal dat tellende is in allen dien
 28762 dat getellet wort of als rabonus seyt Tem-
 28763 pus is een metinghe der verwandeliker
 28764 dingen naden lope ende nader merringe ende
 28765 is ewich in verwandeliken dingen als au-
 28766 gustinus seyt | daer en is niet precioser dan
 28767 die tijt want van alre besittinge moghen ij.

28768 gehadt werden te gader of meer mer ij.
 28769 momenten en mogen niet te gader gehadt
 28770 werden want die tijt en neemt niet weder dat
 28771 hi verloren heeft of verhalinge want die ver-
 28772 liesinge des tijts en mach niet weder ghe-
 28773 roepen werden die tijt is cort wandel-
 28774 baer onstadich ende irreuocabel dat is dat
 28775 hi onwederroepelic is want als die tijt mit
 28776 enen beroeren begint ende als die tijt mit
 28777 allen gebreect soe eyndt hi ende daer om en
 28778 sal hi niet wesen int toe comen mer hi sal
 28779 aflaten wanneer dattet niet wesen en sal dan
 28780 ewicheyt als augustinus seyt Daer en is
 28781 gheen dic⁵ gemeynre dan die tijt allen din-
 28782 gen is hi gelijc ghemeen ende daer en is
 28783 gheen dinc dat glidender is dan die tijt
 28784 want die tijt en rust nimmermeer mer ym-
 28785 mer als die tijt beghint te gebreken so be-
 28786 ghint hi weder te wassen ende also weder om
 28787 want dat tegenwoerdige eynde is des le-
 28788 dens ende vluchs ist een beghin des toe-
 28789 comenden Item alle tijt wort drie reysen
 28790 verwandelt als inden verleden teghenwoerdi-
 28791 gen ende toecomende nader reden des tijts ende
 28792 sijnre menigerhande veruolghinge altoes
 28793 ist dach ende nacht als beda seyt mer an-
 28794 anderswaert nacht | anderswaert dach die
 28795 tijt en wort bi hem seluen niet onderkent mer
 28796 alleen bijden menscheliken werken. Item
 28797 daer en is gheen dinc dat also veranderlic
 28798 is als die tijt ende daer om en is den lichaem
 28799 geen dinc vreseliker dan die tijt want als
 28800 ypocras seyt Die wandelinghe der tiden bren-
 28801 gen ende winnen die suucten sonderlinge want
 28802 die haestelike verwandelinghe der coutheyt
 28803 in hetten verwandelt ende verandert die licha-
 28804 men ende daer om want die natner⁶ geen hae-
 28805 stelike verwandelinghe niet liden en mach
 28806 als ypocras seyt daer om is die haesti-
 28807 ge verwandelinghe des tijts dicwile die

28808 sake der suucten Item daer en is geen
 28809 dinc den getemperden lichaem saliger dan
 28810 die tijt die gematicht is waer af datmen
 28811 seyt Ist dat die tide hem getempertli-
 28812 ken hebben so sullen die staten goet wesen
 28813 ende die sieken sullen van goeder eyndinghe
 28814 sijn Item al ist sake dat die tijt wandelbaer
 28815 is nochtans en isser gheen dinc dat also
 28816 altoes duerende is als die tijt want die
 28817 delen des tijts sijn alle weghe waer af
 28818 dat marcianus seyt Die tijt die inden win-
 28819 ter beghint te ouden die beghint vluchs
 28820 in die leynten weder te leuen ende also ver-
 28821 keert weder om
 28822 Dat iij. capitel vant iaer der sonnen
 28823 **A**nnus dat is een iaer ende is een
 28824 weydinge der sonnen als ysidorus seyt | want
 28825 als cclxv. dagen gheleden sijn ende een
 28826 quartier soe keert si weder tot hare ste-
 28827 de Annus wort geseyt van an dat is cir-
 28828 cum want die cirkel keert weder in hem ende
 28829 wort vernuwet want bi dien van egipten
 28830 eermen die letteren vant wertet getey-
 28831 kent bijden gemaelden drake die in sinen
 28832 start viele ende keerde weder in hem | als ysidorus
 28833 seyt Daer sijn menigerhande geslachten
 28834 der iaren want daer is een iaer der manen
 28835 ende is minre dan dat iaer der sonnen xi. da-
 28836 ghen. ende tiaer der sonnen is twelke xij.
 28837 maenden heeft ende elke planete heeft sijn
 28838 iaren inden welken si horen loep volbren-
 28839 gen | als maers in tween | iupiter in twa-
 28840 leuen | saturnus in xxx. ende is tgrote iaer
 28841 datmen mundanus hiet dat is waerlic | wan-
 28842 neer alle die sterren als aristotiles seyt we-
 28843 der keren tot horen eygen ende eersten punt
 28844 hare sceppinghe. ende dit iaer wort vol-
 28845 **S**bracht als aristotiles seyt in xxxvi. duser i-
 28846 ren alst openbaert int boeke vanden pro-
 28847 prieteyten der elementen ende na dien die

28848 plato toe horen of behoerden so wort dat
 28849 groot iaer volbracht in xv. duser iaren
 28850 als macrobius seyt int boeke van cicero
 28851 des mans Item daer sijn vier tiden des
 28852 gewoenliken iaers ende des sonliken iaers
 28853 als die leynten die zomer die herfst en-
 28854 de die winter ende si werden tempora ghe-
 28855 hieten daer om dat si onderlinge malkan-
 28856 deren temperen als ysidorus seyt Ende si
 28857 werden loperkens ghieten daer om dat
 28858 si stedeliken ende altoes lopen ende en bliuen
 28859 nymmermeer in enen staet als ysidorus seyt
 28860 In desen vier tiden vanden iaer geuallen
 28861 twe solsticia ende twe equinoctia als inden
 28862 leynten ende inden herfst Solsticium dat is
 28863 een grote ongelikicheyt vanden daghe
 28864 ende vander nacht welke ongelikicheyt ge-
 28865 ualt als die son in cancro coemt naden sol-
 28866 sticium vanden zomer want dan is die
 28867 dach op sijn langste ende die nacht op sijn
 28868 cortste ende als die zon in capricornu gaet
 28869 so is die solsticium vanden winter want
 28870 dan is die dach alre cortste ende die nacht
 28871 alre langste ende men seyt solsticium quasi so-
 28872 lis stacio dat is standinge der sonnen | ende
 28873 om tweerhande saken want die zon inden
 28874 zomer of inden winter om die lancheyt
 28875 der dagen of der nachten schijnt si te staen
 28876 in onsen emisperio hier beneden. of want
 28877 si also meer staet in beyden solsticien ende
 28878 niet hoger tot ons gaen en kan inden sol-
 28879 sticien vanden zomer ende inden solstici van-
 28880 den winter en mach si niet lager gaen
 28881 van onser woenlicheyt te spreken Item
 28882 equinoctium is een grote ghelikicheit
 28883 des **g**consteliken daechs diemen des arti-
 28884 ficialis hiet ende oeck des nachts welcke
 28885 ghelikicheyt gheualt als die son in ari-
 28886 es coemt of in libra die een is leyntelic
 28887 ende die ander herfstelic | in desen vier ti-

28888 den werden vier vasten diemen tridua
 28889 hiet Die eerste vasten wort in die eerste
 28890 weke vander quadragesima dat is vander
 28891 gemeynre vasten na vastelavond ende de-
 28892 se hoert der leynten toe | die ander vasten
 28893 hoert den zomer toe in die weke van pinx-
 28894 ter Die derde vasten is inden herfst in-
 28895 den derden woensdach van september | die
 28896 vierde vasten hoert den winter toe dye
 28897 welke coemt in die hele weke voir kers-
 28898 dach Item annus solaris dat is tiaer dat-
 28899 ter sonnen toebehoert ist ghemeyn iær
 28900 ende beghint in ianuario ende eyndt in decem-
 28901 ber ende is een spaci inden welken die zon
 28902 om loept binnen ccc. viue ende tzestich da-
 28903 gen ende vi. vren ende dese vi. vren en wer-
 28904 den inden gemeynen iær niet gerekent
 28905 mer si werden weder vergadert inden scric-
 28906 kel iær
 28907 Dat iiij. capitel vande lopinge des maens
 28908 datmen noemt die maent
 28909 **10**ANnus lunaris dat hiet onderwijlen
 28910 een spaci inden welken die maen
 28911 om geweyndt wert vanden enen punt van-
 28912 den zodiaco totten anderen punt twelck
 28913 hout na sommigen meysters xxvij. da-
 28914 ghen ende vi. vren | onderwijlen wort an-
 28915 nus lunaris ghehieten een spaci inden
 28916 welken die maen geweyndt wort vander
 28917 eenre coniuncti totter ander of totter ver-
 28918 lichtinge ende alsulken spaci dat gaet den
 28919 eersten bouen twee daghen ende vi. vren
 28920 Men seyt dat die maen is inden hylick
 28921 wanneer dat si so recht onder die zon is
 28922 also dat gheen side van haer ons aensien
 28923 en mach ende nader coniunctien so gaet die
 28924 maen weder vander zon ende laetse in eni-
 28925 gen punt vanden zodiaco ende als die we-
 28926 der coemt totten seluen punt soe en vijnt
 28927 sise daer niet want si heeft thans voldæen

28928 in haren lope waer af dat si twe dagen
 28929 ende vi. vren verteren eer dat hi dien ver-
 28930 volcht ende sulke spacie wort lunacio ge-
 28931 hieten. onderwijles **11** hiet annus lunaris
 28932 een spaci die xij. lunacien dat sijn maen-
 28933 schijn die welke gedeylt werden vanden
 28934 computisten dat is vanden genen die reke-
 28935 nen connen vanden nuwen licht bi vi. on-
 28936 geliken ende bi vi. gheliken nae dien dat
 28937 die maenden ongelijc sijn of gelijc | dat
 28938 effen manenschijn antwoirt der oneffen-
 28939 re maenten. ende dat oneffen manenschijn
 28940 der effenre maenden Item annus lunaris
 28941 dat is tiaer der manen ende is houdende
 28942 xij. alsulke manenschinen cccliij. dagen
 28943 ses weruen dertich ende also veel xxix. da-
 28944 gen volbrengen die heel somme | waer
 28945 af openbaert dattet iær der sonnen int ge-
 28946 meyn tiaer der manen bouen gaet in xi.
 28947 dagen welke ouerganc doet den etæt
 28948 der manen verwandelt werden tot allen ka-
 28949 lenden vanden maenden alsoe dat in dit
 28950 iær die prijn of prima is inden kalenden
 28951 enigher maenden | inden na volghende
 28952 iær salt die twalefste wesen. onderwilen
 28953 is lunaris embolismalis inden welken
 28954 tmanenschijn van xxx. daghen vallet ende
 28955 wort daer vergadert ende als dat vergadert is
 28956 wt dien xi. dagen inden welken tiaer der
 28957 sonnen tiaer der manen bouen gaet. ende
 28958 daer om is dat derde iær embolisma-
 28959 lis. want in dien wort dat manenschijn
 28960 van xxx. daghen vergadert ende daer lo-
 28961 pen drie daghen ouer. drie warue elue
 28962 maken xxxij. ende also ist in die seste en-
 28963 de daer lopen ander drie daghen ouer
 28964 ende alsoe in die achtende Item tiaer is
 28965 embolismalis als daer vi. daghen toe
 28966 ghedaen sijn tot dien xxxij. daghen die
 28967 welke vanden ouerschot des seuenden

28968 ende des achtenden iaers vergadert wer-
 28969 den. mer noch dat dat manenschijn dat-
 28970 men lunacio embolismalis hiet des ach-
 28971 tende iaers si van xxx. dagen moetmen
 28972 twe daghen lenen die nae veruolghen
 28973 vten embolismali ende aldus salmen voert
 28974 gaen totten neghentienden iaer. wan-
 28975 neer dat neghentiende cirkel vervult
 28976 wort houdende xij. ghemeyn iaren ende
 28977 seuen iaren embolismalis Item die ia-
 28978 ren embolismalis sijn dese. dat derde dat
 28979 seste. dat achtende dat ellefte dat xiiij.
 28980 dat xvij. dat xix. ende die ander sijn ge-
 28981 meyn mer tiaer der manen sal wesen van
 28982 groter onthoudinghe biden erfnamen
 28983 waer om datmen legalis hiet. want al-
 28984 le die hoechtiden der ewen werden ge-
 28985 houden bijden lope ende bijder etaten der
 28986 manen ende daer om beghinnet altoes
 28987 vanden manenschijn des aprilis als be-
 28988 da seyt Ende men seyt in exodi xij. De-
 28989 **12**se maent sal v tbeghin wesen vanden
 28990 maenden des iaers etcetera ende sonder dat
 28991 gemeyn iaer datmen tiaer der ewen hiet
 28992 is noch een iaer datmen hiet annus emer-
 28993 gens dat is ouerlopende iaer of een op-
 28994 comende iaer wanneer dat die veruol-
 28995 ghende tijt gherekent wort van enigen
 28996 notabelen gheual die daer opcomende
 28997 is als die grieken den tijt rekenden van-
 28998 den eersten olympiade dat is vanden eer-
 28999 sten feyt die hercules opten berch olym-
 29000 piadis dede. Ende die kersten vanden
 29001 eersten sonnendach dat cristus ghebo-
 29002 ren wert ende alsoe vanden anderen waer
 29003 af dattet dicwijle geualt dattet middel
 29004 des iaers der ewen datmen hier annus
 29005 legalis hiet | tbeghin is vanden iaer dat-
 29006 ter ouerloepet twelc men hier hieten an-
 29007 nus emergens ende also verkeert ende bi dien

29008 werden veel contrariheyden inder bibelen ter
 29009 eendrachticheyt weder gebracht. mer
 29010 dese geseyde dingen sijn genoeg vander
 29011 menigerhandicheyt der iaren
 29012 Dat v. capitel vande leynten
 29013 **13**VER dat is die leynten ende is tbe-
 29014 ghin vanden iaer wes begin is wan-
 29015 neer dat die zon is int eerste deel van a-
 29016 ries ende beghint te climmen teghen dat
 29017 noerden bijder rechter linien als constan-
 29018 tinus seyt in pantegni libro v. capitulo ij. Item die
 29019 rechte linie is die welke onderwilen noch
 29020 dat noerden noch dat suden en houdt mer
 29021 die van beyden polo effen ghelijc ver-
 29022 re staet Item die tijt vander leynten is
 29023 tot int eynde van gemini alsoe veel als
 29024 die sonne bi drien teykenen ouerloepet van-
 29025 den welken een yghelic sijn maent hout
 29026 die totten herfst behoert. die eerste maent
 29027 hoert aries toe ende begint vanden xvij.den
 29028 dach van maert totten xvij.den dach van
 29029 april Die ander maent hoert taurus toe ende
 29030 begint vanden xvij. dach van april tot inden
 29031 xvij. dach van meye | die derde maent is
 29032 gemini ende begint vanden xvij. dach der
 29033 maent van mey totten xxij.sten dach van iuni-
 29034 us Die tijt vander leynten is tusschen heten
 29035 ende couden ende is seer getempert. ende is tmid-
 29036 del tusschen den somer ende den winter want
 29037 dan begint dat bloet des diers gemenich-
 29038 foudicht te werden inden lichem. ende die hu-
 29039 moren die des winters bedwongen waren
 29040 beginnen des leyntens beroert te werden
 29041 ende gesceyden Item die leynten in sinen quali-
 29042 teyten is die alre gesontste ende getemperste
 29043 tijt ende niet hinderende als constantinus ende
 29044 galienus
 29045 seggen want in desen tweeken qualiteyten so ver-
 29046 blijft die natuer. want die warmte maket
 29047 voetsel ende die meerringe ende de vuchtich-
 29048 eit is die materialike sake ende dair om so

29048 wasset tbloet seer in die leynten twelck
 29049 nutste is ende nootdorftlijcste inden lichaem
 29050 enichs diers of indan ¹⁴voetsel enichs li-
 29051 chaems. ende ist dattet wt sijnre naturen
 29052 gaet so krijghet menigerhande suucten
 29053 als gheseyt wort in amphorismis Is
 29054 dat sake dat die winter droge is ende noer-
 29055 delic ende die leynten regenachtich so moe-
 29056 ten van node scarpe coertsen comen inden
 29057 zomer ende quade oghen ende tbuuceuel ende
 29058 sonderlinge inden genen die vucht van
 29059 naturen sijn als die commentator seyt Item
 29060 die droge humoren die des winters ge-
 29061 houden werden ouermits der coutheyte
 29062 die werden gescarpt Item in die leynten
 29063 die ongetempert is ouermits grote vuch-
 29064 ticheyt werden veel oueruloedicheden
 29065 ghewonnen ende werden weder gheresol-
 29066 ueert dats ontbonden ouermits der het-
 29067 ten ende des zomers alse die hetten die hu-
 29068 moren niet verteren en can maect sise stinc-
 29069 kende ende vulende ende alsoe brengtse dan
 29070 scarpe coertsen in ende veel ander qnader ¹⁵pas-
 29071 sien Item is die winter heet ende vucht
 29072 ende die leynten cout ende droge so moeten
 29073 die menschen van node inden zomer sieke
 29074 wesen ende die wiuen dye kints genesen
 29075 souden die verwerpen haer dracht mit
 29076 cleynten ongeual vanden welken galienus
 29077 een reden bewijst int comment ende seyt al-
 29078 dus. so wanneer die lichamen der vrou-
 29079 wen die kinder dragen inden winter he-
 29080 te ende vucht sijn die lichamen sijn tede-
 29081 re ende open want die coutheyte der luchten
 29082 vander leynten die haestelic doerscieten-
 29083 de is totten binnensten des lichaems van-
 29084 den vrouwen quetst die dracht ende wort
 29085 ghedoot ouermits dye coutheyte ende
 29086 droecheit die welke dodende qualitey-
 29087 ten sijn waer af die dode dracht beswaert

29088 ende scoert die houdinghe of die banden
 29089 daer die dracht aen gebonden is ende al-
 29090 so moet dat wijf misdracht maken Item die
 29091 leynten opent die aerde die lange ouer-
 29092 mits coude gesloten heeft geweest en-
 29093 de brengt voert die wortelen ende dye
 29094 cruden die inder aerden verborgen ghe-
 29095 legghen hebben ende vernuwet die aerde
 29096 mit bloemen ende mit cruden ende leydet die
 29097 vogelen ten sange ende ter minnen | ende
 29098 cleedt dat ouerste der aerden mit won-
 29099 derliker schoenheyte Item in die leynten
 29100 pleechtmen te eren mitter ploech ende te
 29101 arbeyden inden houe mit planten ende mit po-
 29102 ten ende mit zayen ende is oec een tijt der blij-
 29103 scappen ende der minnen want in desen tiden
 29104 verblijt hem alle dinc want dat aertrijc wort
 29105 dan groen die bosschen spruten wt die vel-
 29106 den bloyen die hemel blinct die zee rus-
 29107 tet die vogelen singen ende maken nesten | ende
 29108 alle dinghen die inden winter schenen of si
 29109 doot hadden geweest ende stinckende vule
 29110 die werden in die leynten vernuwet. waer
 29111 om dat die claricheyt der luchten vander
 29112 leynten | wert van marcianus gehieten risus
 29113 iouis dat is tlachen van iupiter Item die
 29114 wateren en sijn niet gesont gedroncken des
 29115 leyntens want als die wazemen ontbonden
 29116 werden so worden die wateren grof ende mod-
 29117 derich ende werden vanden vorschen ende van-
 29118 den padden ende vanden anderen wormen die
 29119 haer zaet schieten dan geuenijnt. waer af
 29120 dat constantinus den luden raet Ist noot dat ye-
 29121 mant dan water drincken moet so salment
 29122 eerst wel sieden ende sueren ende dan drincken
 29123 Dat vi. capitel vande zomer
 29124 ¹⁶Estas dat is die zomer ende is hete
 29125 ende droge sijn begin is als die zon is in dat
 29126 eerste deel van cancer ende dan is die son in ha-
 29127 re meeste opheffinge als tot ons te spre-

29128 ken ende thans so beghint si alleyncken
 29129 te dalen totten eynde van virgo ende die zo-
 29130 mer heeft iij. maenden als die leynten
 29131 als constantinus seyt Die eerste maent hoert
 29132 cancer toe ende beghint vanden xvij.sten dach
 29133 van iunius ende duert totten achtiensten dach
 29134 van iulius Die ander maent is als sol is in-
 29135 den leeuwe ende beghint vanden xvij.sten
 29136 dach iulij ende duert totten xvij.sten dach van-
 29137 den oeste Die derde maent is als die son-
 29138 ne thans in virgo neder gaet vanden xvij.sten
 29139 dach augusti totten xvij.sten dach van sep-
 29140 tember als constantinus seyt Item die zomer
 29141 is hete ende droghe ende wint colera daer om
 29142 dat die zon des zomers inden ouersten op-
 29143 ganc gaet recht tegen onsen hoefden ende in-
 29144 prent onsen lichamen een sterke ende een
 29145 rechte werkinge als si den anderen neder-
 29146 sten lichamen doet want die zomer scheydt
 29147 ontbindt ende verteert alle die oueruloe-
 29148 dicheyden die des winters vergadert
 29149 waren ende waert also dat die zomer ghin-
 29150 ghe wt sijnre ghetempertheyt so soude
 29151 hi hete ende droge suucte maken als constantinus
 29152 seyt Item die zon maect die dagen lanck
 29153 ende die nachten cort ende brengt die vruch-
 29154 ten ende die bloemen ter ripicheyt | want
 29155 dan verduwet si die humoren inden vruch-
 29156 ten ouermits hare grote hetten ende als si
 29157 verduwet sijn so incorporeert sise ende versa-
 29158 mentse ende maect die aerde spletich en-
 29159 de hollachtich want al verterende so ver-
 29160 derft si die vuchte delen ouermits hare
 29161 hetten ende ouermits hare droecheyt so ver-
 29162 druct si ende vergadert die aerdige delen ende
 29163 also opent si die aerde ende splitse ende als
 29164 die waterige delen verteert sijn die welke
 29165 sake was der vergaderinge vanden delen
 29166 ende was oec sake der bindinghe so ist noot
 29167 dattet een dele vanden anderen geschey-

29168 den werde ende also wort die splitinge in-
 29169 den aerdighen delen gemaect waer af
 29170 dat die zon dye brokige landen van hare
 29171 watericheyt verdroecht ende verteert ende
 29172 maectse corstich ende hart ende splitende ende
 29173 gaet inden zweetgatigen delen der dieren o-
 29174 uermits der subtilicheyt hare hetten ende ont-
 29175 bijndt die humoren die onder der huylt leg-
 29176 gen ende doetse zweten ende alsoe verderft si
 29177 datter oueruloedich is ende ouermits
 29178 die openinge der sweetgaten so worter een
 29179 wtulieghinge der geesten ende een wtwise-
 29180 minge der substancialigher vuchticheyt
 29181 ende daer om cranct hi die craften ende ont-
 29182 zeentse dat is dat hi die zenen slap maect
 29183 ende verweect die coleram van beyden quali-
 29184 teyten ende ontfengtse ende dair om maect
 29185 hi coertsen ende meerret die hetten Item die
 29186 zomer maect die byen die honich dragen
 29187 **17**starc ende zaedze ende die zomer vuchtich-
 29188 eyt des nachts die crude ende des daechs
 29189 ouermits die sonne so droecht hijse we-
 29190 der Item des zomers roepen die vogelen
 29191 ende singen ende die wilde vogelen werden seer
 29192 gemoet om iongen te maken ende die schiemen
 29193 **18**alre lichamen werden gecort midzen inden zomer
 29194 Dat vij. capitel vanden herfst
 29195 **19**ANTumpnus is int gemeyn te seggen
 29196 die herfst ende is geseyt van augendo
 29197 dat is van meerren daer om dat in dien tiden
 29198 sonderlinge die vruchten ende dat coern ouer-
 29199 uloyen ende werden gemeerret inden schue-
 29200 ren Item die herfst vergadert alle die ar-
 29201 beyden ende die vruchten vanden iaer inden
 29202 schueren ende daer om wort die herfst inden
 29203 fabulen gelijct der voetster van iupiter ouer-
 29204 mits sijnre drachtichlicheyt als ysidorus seyt
 29205 want de herfst maect dat volc dan besorcht
 29206 dat si haer coern ende haer vruchten inbren-
 29207 gen mit groter naersticheit Item die herfst

29208 beroeft die ackeren vanden coern ende die
 29209 bomen vanden vruchten ende ouermits sijn-
 29210 re droecheyt ende coutheyt so doot hi die
 29211 blader ende die telgheren ende werptse af
 29212 ende maectet lant ondrachtich ende beneemt
 29213 hem die winlicheyt Item die herfst is cout
 29214 ende droghe ende is winnende ende makende
 29215 melancoliose humoer dye cout ende dro-
 29216 ge is wes beghin is als die son ingaet
 29217 dat eerste deel van libra ende is in die rech-
 29218 te linie als in equinoctiali dat is als die
 29219 dach ende die nacht al euen lang sijn wan-
 29220 neer die zon gelijc verre staet vanden noer-
 29221 den ende vanden zuden Item die herfst tijt
 29222 heeft drie maenden die hem dienen | als
 29223 constantinus seyt Die eerste maent beghint
 29224 als die zonne in libra is vanden xvij.sten
 29225 dach der maent van september totten ach-
 29226 tienden dach van october ende dan begint
 29227 die son te dalen int zuden Die ander maent
 29228 is als die zon is in scorpio vanden xvij.-
 29229 sten dach van october totten seuentien-
 29230 sten dach van nouember Die derde maent
 29231 als die zon is in sagitario als vanden se-
 29232 ²⁰uentiensten dach in nouember totten ach-
 29233 tienstensten dach van december als constantinus
 29234 seyt Item die herfst is die leynten contrari
 29235 in sinen qualiteyten | ende daer om wint si
 29236 veel quader suucten waer af ypocras seit
 29237 in amphorismis. Inden herfst geuallen
 29238 scarpe dodelike suucten op welke stede
 29239 galienus seyt Die herfst is zuucteliker dan
 29240 die ander tiden ende in veel dingen onprij-
 29241 selic Inden eersten om die verwandelige²¹ des
 29242 tijts want nv ist heet nv ist cout Inden an-
 29243 deren want het is naden zomer so vijnt hi
 29244 veel heter humoren vander hetten die daer
 29245 voer ginc die welke die coude des her-
 29246 fsts wederslaet totten binnensten deel des
 29247 menschen ende en laetse niet wtgaen die wel-

29248 ke dan vervulen moeten ende brenghen passien
 29249 in als den quarteyn ende ander coertseu²² die
 29250 nauwe curabel sijn ende dats daer om. want
 29251 die herfst cout ende droge is ende ongeordi-
 29252 neert ende daer om inden herfst wort dat wa-
 29253 ter der substancialiger vuchticheyt verteert
 29254 ouermits der groter droecheyt so werden
 29255 die lichamen veel crancker. ende om die on-
 29256 gelijkicheyt der luchten werden die sweet-
 29257 gaten nv haestelic gheopent ende vluchs
 29258 daer na haestelic weder gestopt vanden wel-
 29259 ken die warme rokicheyt binnen gehou-
 29260 den werden die welke als die cracht des
 29261 lichaems diese niet wt cruden en mach ende
 29262 om datter veel materien dan inden liue sijn
 29263 die scarp sijn so volgender veel dodeli-
 29264 ker passien na. Item die herfst is des men-
 29265 schen seer contrari dien in theringhe sijn
 29266 want die herfst ouermits sijnre droecheit
 29267 ²³ende coutheyt so verdroecht hi ende scoert die
 longhen
 29268 Dat viij. capitel vande winter
 29269 ²⁴HYems dat is die winter ende is ge-
 29270 seyt van eundo dat is van gaen dair
 29271 om dat die zon des winter tijts in enen
 29272 corterem cirkel pleecht te gaen dan des
 29273 zomers want hi maect die dagen corter
 29274 ende die nacht langer als ysidorus seyt Item
 29275 constantinus seyt dattet beghin des winters
 29276 is als die zon is in dat eerste deel van ca-
 29277 pricornus ende is eynde des nedergancs der
 29278 sonnen int zuden ende daer om beghint si al-
 29279 leynsken op te gaen tegen tnoerden Item
 29280 die winter heeft iij. maenden die hem die-
 29281 ²⁵nen | die eerste is beghinnende in capri-
 29282 cornu vanden xvij.sten dach van december
 29283 tot inden xvij.sten dach van ianuarus Die
 29284 ander maent is als dye zon is in aquario
 29285 vanden xvij.sten dach ianuarij totten xvi.sten
 29286 dach februarij Die derde maent is wan-
 29287 neer die zon is in piscibus ende beghint van-

29288 den xvi.sten dach februarij tot inden ach-
 29289 tiensten dach marcij als constantinus seyt Item
 29290 die winter is cout ende nat ende voedt fleu-
 29291 men nochtans gaet die coutheyt bouen
 29292 die vuchticheyt | want daer wort meer
 29293 die dwinginge ende die beuriesinge des
 29294 waters ende der luchten om dat die sonne
 29295 dan also verre is van hier in dien tiden
 29296 waer af dat dan grote coude coemt. want
 29297 die winter is den zomer altemael contra-
 29298 rie ende daer om alle dinghen die des so-
 29299 mers groen sijn ende wassen die werden des
 29300 winters altemael verderft ende ghedoot
 29301 Item die snee ende die oplopinge der wate-
 29302 ren sijn des winters oueruloedich ende
 29303 die wegen ende die toepaden werden glat
 29304 slikich ende vuyl | anders dan dat die ga-
 29305 tere vander aerden ouermits der ysiger cout-
 29306 heyt bedwongen ende bestopt werden Item
 29307 die schiemen alre lichamen werden des
 29308 winters meer verlengt dan des zomers
 29309 ende als die gateren vander aerden gesloten
 29310 sijn int ouerste buten vander aerden so wer-
 29311 den die lichamen vercoudt ende die hetten
 29312 vliegen binnen ende werden daer vergadert
 29313 om die grote coutheyt der luchten die daer
 29314 regnerende is ende daer om sijn die putwa-
 29315 teren ende die fonteynen des winters war-
 29316 mer dan des zomers want die natuerlike
 29317 warmte als die scuwende is die coutheit
 29318 der luchten die haer contrari is begeert die
 29319 binnenste ende besluit haer inden aderen der
 29320 putten ende der fonteynen ende daer om | om die
 29321 tegenwoerdicheyt der hetten so en werden
 29322 die wateren der putten ende der fonteynen niet
 29323 beuroeren Item die scarpicheyt des win-
 29324 ters maect die mensche traech ende onlus-
 29325 tich te werken Item die zenen werden te za-
 29326 men ghetogen ouermits der groter cout-
 29327 heyt waer om dat die lichamen niet lichtelic

29328 **26** geslapt of gerat werden en mogen om wat
 29329 te doen Item om die coutheyt des win-
 29330 ters werden die zweetgaten ghesloten
 29331 ende die hetten comet dan weder binnen totten
 29332 edelen leden waer af dat die mensche van
 29333 binnen dan seer gestarct werden also dat die
 29334 luden dan bat eten ende drincken mogen dan
 29335 des zomers waer af dat ypocras seyt inden
 29336 amporismen | die buken sijn des win-
 29337 ters inder naturen warmste ende die slapen
 29338 alre langste In desen vren of tiden sal-
 29339 men dicwijle eten want die hetten is bin-
 29340 nen starc ende so behoef een mensch veel
 29341 voetzels Item soe wanneer dat die winter
 29342 sijn qualiteyten bouen gaet dat is dat hi
 29343 alte cout wert of dat hi myn coutd is dan
 29344 hi van recht wesen soude so werden dair
 29345 dan veel passien gewonnen inden lich-
 29346 aem der menschen want als die sweet-
 29347 gaten vast gesloten sijn so werden daer
 29348 veel humoren vergadert inder hollicheyt
 29349 des lichaems ende als dan die humoren genen
 29350 wech en vijnden om wt te comen so werden si
 29351 daer verwarmt ende verrot vanden welcken
 29352 van node menigerhande siecten comen
 29353 Dat ix. capitel vande maent ianuarus
 29354 **27** Mensis is een maent in duytsche ende
 29355 is een griex naem ende is getogen vanden naem
 29356 der manen want luna in griex hiet mene dat
 29357 is gebrec want die mane onderwilen gebrec-
 29358 kelic is want die ebreuschen en noemen die
 29359 rechte maenten niet vanden lope der sonnen mer
 29360 vanden lope der manen Item die eerste van e-
 29361 gipten om die snellicheyt des loeps der ma-
 29362 nen vonden si eerst den naem der maent vanden
 29363 lope der sonnen om dat die trager lope der
 29364 sonnen lichteliker begrepen mocht wer-
 29365 den als ysidorus seyt Item die maent is drierhan-
 29366 de als solaris dat is die maent der sonnen
 29367 also lange als si in enen teyken duert ouer

29368 lopende ende is gewoenlic die tijt der dagen
 29369 die in onsen dingen gehouden wort. ende dair
 29370 is mensis lunaris dat is die maent der
 29371 manen als die tijt of dat spaci inden wel-
 29372 ken die maen en wech gaet vanden enen
 29373 punt des firmaments ende keert weder tot-
 29374 ten seluen punt ende hout in hem xxvij. dagen
 29375 ende vi. vren want die maen marret twe da-
 29376 gen in elken teyken ende vi. vren dair om
 29377 dat si woent in elken teyken twe daghen
 29378 wanter xij. teyken sijn weerden²⁸ daer xxiiij.
 29379 dagen gehadt ende daer om dat si dair vi.
 29380 vren merret so gaen daer drie dagen wt
 29381 die den xxiiij. dagen toe gheuoecht sijn
 29382 maken xxvij. dagen | ende xij. bisse maken
 29383 een heel vre vten welken openbaert dat
 29384 die maen zodiacum omgaet vanden punt
 29385 totten punt in xxvij. dagen ende vi. vren In
 29386 eenre manieren wort die maent der manen
 29387 genomen voer tmanenschijn alst bouen
 29388 geseyt is vanden iaer der manen dat soeket
 29389 bouen Item die maent hout vier weken | ende
 29390 die weke hout vij. natuerlike dagen | ende
 29391 die dach hout vier quartier ende tquartier
 29392 vi. vren ende die vre vier punten ende tpunt
 29393 x. momenten ende dat moment xij. vnci-
 29394 en ende die vncie xlvij. athomos ende atho-
 29395 mus dat is die leste ende en mach niet ghe-
 29396 deylt werden om sijnre cortheyt wil ende sijn
 29397 xij. gewoenlike maenten vanden welken
 29398 die eerste ianuarus hiet van iano geseyt
 29399 den welken si gheconsacreet²⁹ was | ende nv
 29400 hietse ianuarus van ianua gheseyt daer om
 29401 dat dese maent ianuarus die dorpel en-
 29402 de die doere is des iaers waer af dat si
 29403 mit tween voerhoefden gemaelt wordt
 29404 om datter die inganc ende die wtganc van-
 29405 den iaer bi gheteykent sal werden ende be-
 29406 wijst als ysidorus seyt Si wort etende ge-
 29407 maelt ende drinckende want dan begeren

29408 die dyeten meest spisen want in dien ti-
 29409 den om die aftreckinge der hetten soe is
 29410 daer grote appetijt van binnen Dese nach-
 29411 ten van deser maent hebben xvi. vren en-
 29412 de die dagen viij. vren
 29413 Dat x. capitel van februaryus
 29414 ³⁰Die ander maent is februaryus. ende is
 29415 van februo ende van pluto geseyt vanden wel-
 29416 ken dese maent wilneer gheconsacreert
 29417 was want die dwalinge van ouden tiden con-
 29418 sacreerde ianuarium mitten ouersten goden
 29419 ende februaryum mitten ondersten goden ende
 29420 daer om is februaryus ghenoeemt van fe-
 29421 bruo dat is van pluto die god der hellen
 29422 was dat is vanden duuel. dese maent
 29423 is reghenachtich ende seer waterich om
 29424 die opheffinge der wazemen die in re-
 29425 gen geresolueert werden ende daer om seyt-
 29426 men dat sol dan in aquario is om die op-
 29427 uloyinghe der wateren Item februaryus
 29428 wort out ghemaelt sittende biden viere
 29429 ende sijn voeten verwarmende want dan is
 29430 die coude seer starc om dat die zon also
 29431 verre is die voer was Item onder al-
 29432 le die maenten is die maent van sulle die-
 29433 men februaryus hiet die minste want si
 29434 en heeft mer xxvij. daghen wanneert
 29435 gheen scrickel iaer is mer alst een scric-
 29436 kel iaer is so heeft si xxix. dagen Item fe-
 29437 bruarus hieten die ebreeuschen scbach ende
 29438 die grieken extendicos wes nacht heeft
 29439 xiiij. vren ende die dach heeft x. vren
 29440 Dat xi. capitel van maerte
 29441 ³¹Die derde maent hiet marcius ende is
 29442 also genoemt van maers den auctoer des
 29443 volcs van romen ende is daer om also genoemt
 29444 om dat alle gesielde dingen dan beroert wer-
 29445 den tot maers ende totten hylic als ysidorus seyt
 29446 Item die ebreeschen hieten den maert ader die
 29447 grieken distan ende heeft xxxi. dagen die nacht

29448 heeft dan xij. vren ende die dach xij. vren
 29449 In die maent vanden maert is die nacht
 29450 ende dach gelijk lanck ende dan ist equinocti-
 29451 um vernale die welke die middel linie
 29452 houdt dan tusschen zuden ende noerden ende
 29453 daer om in die maent van maert werden
 29454 die gateren der aerden geopent ende die
 29455 humoren beghinnen op te climmen al-
 29456 so wel inden dieren als inden cruden ende
 29457 inden bomen waer af dat marcius dat is
 29458 die maert gemaelt wert als een laeter
 29459 of als een gaerdenaer want dan ist tijt
 29460 datmen die oueruloedicheden vanden
 29461 wijngaerden ende van anderen bomen hou-
 29462 we Item inden maert is die tijt seer wan-
 29463 delbaer ende onstadich ende daer om werden
 29464 die lichamen der menschen in dien tiden
 29465 seer lichteliken verandert Item die maert-
 29466 sche wateren sijn oec alte onghesont te
 29467 drincken want dan werden si machteliken
 29468 geuenijnt vanden zaden der visschen ende
 29469 der vorschen als die zon is int begin van-
 29470 den maert int middel teyken van piscis.
 29471 Dat xi. capitel van aprilie
 29472 **32**Die iij. maent is april die ebreeu-
 29473 schen hietense yar ende die grieken
 29474 zandidos ende heeft xxx. dagen wes
 29475 nacht heeft x. vren ende die dach xiiij. vren
 29476 Ende men seyt aprilis oft waer aprilis
 29477 want dan alle dingen geopent worden
 29478 ende dan comen die vruchten ende die bloemen
 29479 mitten bladeren vter aerden ende vten bo-
 29480 men ende daer om wort die april gemaelt
 29481 dat hi een bloem draghende is want in
 29482 dien tiden beghint die aerde versciert te
 29483 werden mit bloemen ende mit soeten cru-
 29484 den of aprilis wort gheseyt van affrodi-
 29485 lis of van afforon dat is zaet want dan op-
 29486 luken die gaten vander aerden want dan
 29487 sijn die ackeren bequaem te zayen. als

29488 **33**die zon is biden middel van maert als si
 29489 gaet int teyken van taurus
 29490 Dat xij. capitel van meye
 29491 **34**Die vijfte maent is meye van may-
 29492 a gheseyt mercurius moeder of is
 29493 gheseyt vanden meesten inder gheboer-
 29494 ten of vander natticheyt der reghenen
 29495 want dan gaen op plyades ende hyades
 29496 ende ander reghenachtige sterren mitter
 29497 crafte der welker die reghene ende die dou-
 29498 wen wtgheseyndt werden om die zade
 29499 die inder aerden gheworpen sijn vucht
 29500 te maken Dese maent hieten die ebreeu-
 29501 schen sinbei ende die grieken anthymose-
 29502 os hebbende xxx. dagen | ende die nacht
 29503 heeft viij. vren ende die dach xvi. vren
 29504 Item die meye is een tijt der soeticheyt der
 29505 minnen ende der vrolicheyt want dan sijn dye
 29506 vogelen seer luutruftich ende singhen ende
 29507 maken veel gescals ende dan gaen die co-
 29508 ningen te strijde die bosschen bloyen die
 29509 velden lachen ende groyen ende alle dinghen
 29510 die leuen in hebben werden ter blijscappen
 29511 beroert ende ter minnen ende daer om seytmen
 29512 dat die sonne int middel vanden meye
 29513 gaet int teyken van gemini want die vro-
 29514 licheyt inden menschen dan gewonnen wort
 29515 om die getempertheyt der luchten ende om
 29516 die zoeticheyt des tijts want dan ist dye
 29517 meeste genoecht vanden iaer ende daer om
 29518 wort die meye gemaelt ridende ende heb-
 29519 bende enen vogel op sijn hant
 29520 Dat xiiij. capitel van iunius
 29521 **35**Die vi. maent hiet iunius a iuniori-
 29522 bus genoemt dat is vanden ioncsten daer
 29523 om dattet roemsche volke ghedeylt was
 29524 inden teynten der iongheren ende der
 29525 ouderen als ysidorus seyt Item die maent
 29526 van iunius is dat eynde vander leynten
 29527 ende tbeghin vanden zomer Ende die

29528 ebreeusche hieten dese maent thebath
 29529 ende die griexe theseos hebbende xxx. da-
 29530 ghen Ende die nacht heeft vi. vren ende
 29531 die dach xviiij. vren ende is een maent in
 29532 die welke die dach op sijn langste is ende
 29533 die nacht op sijn cortste want in haer mid-
 29534 del gaet die zon in cancer want dan begin-
 29535 nen alle dingen te ripen ouermits dye
 29536 hetten der sonnen die de humoren inden
 29537 wortelen verdroghen ende daer om wort
 29538 iunius ghemaelt hoye mayende want in
 29539 dien tiden is thoye ripe
 29540 Dat xiiij. capitel van iulius
 29541 ³⁶Die seuende maent hiet iulius van iu-
 29542 ³⁷lius cesar ghenoeemt want in die
 29543 maent was hi geboren of in dien tiden
 29544 was hi verheuen int keyserijck Die ebreeu-
 29545 schen hieten dese maent canilis ende dye
 29546 grieken panemos ende heeft xxxi. daghen
 29547 wes dach heeft xvi. vren ende die nacht
 29548 viij. vren Item dese maent is alre heet-
 29549 ste want int middel deser maent begint
 29550 die sonne te wesen in leone ende so begin-
 29551 nen die honts daghen Ende daer om nv
 29552 vander zonnen nv vanden heten teyken en-
 29553 de als nv vander heetster sterren wort
 29554 die ouerganc in dien tiden inder hetten
 29555 ende dan comen alle die passien ende suecten
 29556 die van hetten comen ende is een tijt die wel-
 29557 ke onbequaem is ter medecinen van gro-
 29558 ter hetten die ingaende is totten binnen-
 29559 sten van gronde op ende verteert die humoren
 29560 ende dat coern inden velde bestaet te ripen
 29561 waer af dat iulius gemaelt wort mit een-
 29562 re zeekel die dat coern af snidet ende dan
 29563 ist een bequaem tijt totten bouwe
 29564 Dat xv. capitel van augustus
 29565 ³⁸Die achtende maent is augustus van
 29566 augusto den keyser genoemt dien
 29567 die ebreeusche ebal noemen ende die griex-

29568 e yor hebbende xxxi. daghen die dach
 29569 heeft x. vren ende die nacht xiiij. vren In
 29570 dese maent werden die coernen in die scue-
 29571 ren vergadert ende dair om wort dese maent
 29572 gemaelt mit enen vlegel ende si maect die
 29573 aerde bloot vanden coern ende beroeftse
 29574 ende daer om seytmen dat die zon int mid-
 29575 del van augustus gaet int teyken van virgo
 29576 gelikerwijs dat die maecht ondrachtich
 29577 is ende onnruchtbaer³⁹ also is die aerde dan
 29578 oec ondrachtich wanneer dat si beroeft
 29579 is van horen vruchten
 29580 Dat xvi. capitel van september
 29581 ⁴⁰SEptember dat is die neghende
 29582 maent alsoe ghenoeemt want si die
 29583 seuende is van ymber temperaneo dat is
 29584 van marcio wanneer dat die regenen ple-
 29585 ghen te comen ende die ebreeuschen hie-
 29586 ten dese maent trasy ende die griexe tor-
 29587 tos hebbende xxx. daghen wes nacht
 29588 heeft xij. vren ende den dach xij. vren Item
 29589 ⁴¹in deser maent coemt equinoctium an-
 29590 tumpnale dat is dat die dach ende dye
 29591 nacht dan als inden herfst der maent van
 29592 september al euen lanck sijn want int mid-
 29593 del van september gaet die son int tey-
 29594 ken van libra dese maent ist eynde van-
 29595 den zomer ende tbeghin vanden herfst als
 29596 die wijn rijp wort ende daer om wort dese
 29597 maent gemaelt als een man die den wijn-
 29598 gaert snijdt of die druuen vergaderen-
 29599 de die bessen in enen corf Item dese maent
 29600 is seer wandelbaer ende onscadich⁴² wes
 29601 hetten int beghin groot is mer na be-
 29602 ghint si te laeuwen ende voelt die coutheit
 29603 vanden herfst | dese maent was seer vier-
 29604 lic ende hoechlic biden ebreeuschen want
 29605 bi hem wert die seuende dach die seuen-
 29606 de maent ende dat seuende iaer in groter
 29607 waerdicheyt ghehouden

29608 Dat xvij. capitel van october
 29609 ⁴³Die thiende maent is october die
 29610 de achtende gehieten is van ymber die
 29611 welke vanden ebreeschen gehieten wort
 29612 marizon ende vanden grieken yperbeos
 29613 hebbende xxxi. dagen wes nacht heeft
 29614 xiiij. vren ende die dach x. vren die welke
 29615 in sijn beghin noch hete is mer int eyn-
 29616 de so steect hi tlichaem mit groter cou-
 29617 den ende daer om gaet die zon int middel
 29618 van october int teyken van scorpio twelc een
 29619 worm is mitten aensicht smekende ende
 29620 mitten start stekende dese maent want si
 29621 natuerlic cout ende droge is verdroecht si
 29622 die aerde ende schictse ende maectse abel dat
 29623 saet te ontfangen want in dien tiden werden
 29624 die winterlike zaden den cleye beuolen
 29625 ende daer om wort si gemaelt inder gheli-
 29626 kenissen eens menschen die gaet coern
 29627 zayen
 29628 Dat xix. capitel van nouember
 29629 ⁴⁴Die elfte maent is nouember also
 29630 genoemt als die neghende van ymber
 29631 Die ebreeschen hieten dese maent casleu
 29632 ende die grieken dyas ende heeft xxx. dagen
 29633 wes nackt ⁴⁵ heeft xvi. vren ende die dach
 29634 viij. vren dese maent doerschiet totten
 29635 binnensten des lichaems ouermits sijn-
 29636 re coutheyte ende quetst die lichamen swaer-
 29637 liken ende daer om seytmen dat die zon int
 29638 middel van nouember gaet int teyken van
 29639 sagitarius ende dese maent ouermits hare
 29640 coutheyte ende droecheyte dwingt si ende ver-
 29641 dorret ende doet die bladeren vanden bomen
 29642 vallen ende sluyt die zweetgateren inden
 29643 dieren ende als die humoren binnen verga-
 29644 dert sijn soe congeleert sise ende dwingtse
 29645 ende daer om in dien tiden so werden die
 29646 dyceren seer vette ende sonderlinge die
 29647 verken waer om dat dese maent ghe-

29648 maelt wort als een rustier die eykelen
 29649 vanden bomen slaet daer hi sijn verken
 29650 mede vet maect
 29651 Dat xx. capitel van december
 29652 ⁴⁶December is dye twalefte maent
 29653 ende hiet daer om december want si
 29654 die thiende is van ymber marcij Ymber
 29655 dat hieten wi int gemeyn regen te we-
 29656 sen ende marcius dat is een regenachtige
 29657 maent Die ebreeschen hieten dese maent
 29658 cubeth ende die grieken epyleos. ende si he-
 29659 uet xxxi. daghen wes nacht heeft xvij.
 29660 vren ende die dach vi. vren dese maent is
 29661 ⁴⁷ solsticialis dat is dat dye nacht dan op
 29662 sijn langste is ende die dach op sijn cortste
 29663 in wes middel die zon gaet in capricor-
 29664 nu wanneer dat die zon veerste is van on-
 29665 ser woenlicheyte. want si beghint van ons
 29666 een luttelken meer van ons gheuerwet
 29667 te werden mer si beghint dan alleyncken
 29668 weder te comen vanden zudeliken circu-
 29669 len ende te climmen biden noerdeliken cir-
 29670 culen ende is dat eynde vanden herfst ende
 29671 tbegin des winters die welke haer wt
 29672 steect totten zeuentienden dach van maert
 29673 daer die tijt der leynten beghint Item
 29674 in deser maent so sijn die vogelen ende die
 29675 tamme dyceren seer rustelic ende van luttel
 29676 beroerens ende daer om werden si dan vet
 29677 want dan pleechtense teten ende doot te
 29678 slaen waer om datmen dese maent maelt
 29679 als een vleyschouwer die mitter bijlen
 29680 vleysch slaet als verken of ander beesten
 29681 ende wt desen xij. maenten wort dat iaer
 29682 volmaect also wel annus solaris als an-
 29683 ⁴⁸ nus lunaris dat is tiaer der sonnen ende der
 29684 manen
 29684 Dat xxi. capitel vander weken.
 29685 ⁴⁹EBdomada of septimana dat is te
 29686 segghen een weke ende is also ghe-
 29687 noemt vanden getal der vij. dagen | van wes

29688 wederuondinge of verhalinge die maen-
 29689 ten ende die iaren volbracht werden want si
 29690 beghint inden seluen dage ende wordt ghe-
 29691 eyndt inden seluen dage wes delen sijn dye
 29692 constelike daghen ende die natuerlike da-
 29693 ghen Item dies dat sijn dagen dese sijn
 29694 geseyt van dis dat is van goden der wel-
 29695 ker namen vanden ouden sijn geuolghet
 29696 mit sommigen sterren Den eersten dach
 29697 screuen si der sonnen toe die welke prins
 29698 is vander sterren ende here der planeten. ende
 29699 daer om hiet hi dominica dat wi sonnen-
 29700 dach noemen die gepriuilegieert is in
 29701 veel dingen want inden sonnendach is die
 29702 werelt gescapen ende onse here was inden
 29703 seluen dage geboren ende onse here god ver-
 29704 rees op dien dach ende inden seluen daghe
 29705 seynde onse here sinen heylighen gheest
 29706 den anderen dach screuen si der manen
 29707 toe die welke der sonnen naest is inder
 29708 grootheyt ende inder clærheyt | ende desen
 29709 dach hieten wi manendach nader ma-
 29710 nen | den derden screuen si maers toe ende
 29711 alsoe voert vanden anderen. Item vanden
 29712 daghen is sommige egipciacus dat is
 29713 verworpen ende sommige niet egipciacus
 29714 is die dach inden welken god een plaghe
 29715 seynde in egipten waer af dattet sijn xxiiij.
 29716 verworpen dagen also datmen sien mach
 29717 dat god meer plaghen seyndede ouer
 29718 die van egipten dan x. die welke onder
 29719 die meest vermeert sijn Item si werden in-
 29720 den kalengier der kerken geset niet dat
 29721 in hem meer gelaten is dan inden anderen
 29722 mer om datmen die miraculen goods ge-
 29723 dencken sal vanden daghen is som natu-
 29724 rael ende som artificiael ende som vsuael die
 29725 dach artificiael is die spaci in die welke
 29726 die son op ende toe gaet vanden oesten int
 29727 weste mer die dach naturael is die spa-

29728 ci in die welke die zon gheweyndt wort
 29729 vanden oesten ende bijden westen ende alsul-
 29730 ken dach hout xxiiij. vren | ende die dach
 29731 vsuael hout als die dach ende die nacht al
 29732 ghelijck lanck sijn ende hout dan xij. vren
 29733 mer inden anderen tiden sommels meer
 29734 sommels myn na dien dat die dagen lan-
 29735 gen of corten Item vanden dagen wort som-
 29736 mige genoemt vanden kalenden ende som-
 29737 mighe vanden ydus ende sommige van no-
 29738 nas. Item die eerste dach vander maent
 29739 wort genoemt vanden maen der kalenden
 29740 van calo geseyt dat is roepen Want dan
 29741 worden die coopluden ter iaerмарcten
 29742 geroepen ende was een grote vierlike
 29743 hoechtijt twelck hiet die hoechtijt der
 29744 nyeuwer manen want dan scheen die ma-
 29745 ne nuwe te wesen Item none werden ghe-
 29746 hieten also meer als nundine dat sijn iaer-
 29747 марcten want dan gingen die iaerмарcten
 29748 in Item ydus dat is also veel te seggen als
 29749 scheydinghe want dan werden die iaer-
 29750 марcten gesceyden vten welken openbaert
 29751 drierhande onderscheyt als vanden kalen-
 29752 den gepunt te vieren ende vanden nonis
 29753 die марcten te doen ende vanden ydus weder
 29754 te scheyden ende thuys te varen Item die na-
 29755 turael dach is ghemaect van xxiiij. vren
 29756 mitten welken die omgeuoirdt wordt bij
 29757 alle der aerden mitter gripinge des firma-
 29758 ments wes deel dese sijn quartier | vre
 29759 punt moment vncia athomus Item qua-
 29760 drans is tquartier van enen natuerliken
 29761 dach ende die leste vre ende dat leste deel des
 29762 tijts als hora gehieten is tleste vander
 29763 vloet of vander zee als ysidorus seyt punctum
 29764 is een vierdendeel van eenre vren dese
 29765 sijn alte mael voir bescheideliken bewijst
 29766 Item die dach nemt sijn verlichtenis van-
 29767 der sonnen ende deylt dat ontfanghen licht

29768 voirt totten anderen waer af dat dies ge-
 29769 seyt wort van dyan in griex dat claeinheit
 29770 in duytsch is als ysidorus seyt. Item die dach
 29771 beschrijft ende onderdeylt die maenten die
 29772 iaren ende die tiden Item die lopinghe alre
 29773 tiden vander werelt werden gerekent biden
 29774 getale der dagen Item nader sonnen toe-
 29775 ganc of afganc so sijn die dagen lanck of
 29776 cort Item des winters als die son veer-
 29777 ste van ons is so is die dach op sijn cort-
 29778 ste ende des zomers langste want dan is
 29779 ons die zon na bi Item die dach verbercht
 29780 die sterren ende die ouerste lichamen want
 29781 hoe dat die dach claeinheit is hoe dat dye
 29782 sterren van onsen oghen meer verborghen
 29783 werden Item die dach doet ons beken-
 29784 nen die een verwe voer dander ende die een
 29785 form voer dander diemen sien mach want
 29786 die figuren ende die formen die des nachts
 29787 sculen die sietmen sdaechs als beda seyt
 29788 Item die vogelen verbliden hem tegen den
 29789 dach Item die dach geeft oec den wande-
 29790 laers bijden weghe sekerheyt vanden
 29791 quadyen ende die dach is viant den moer-
 29792 denaers ende der dieuen Item die dach
 29793 ydelt die donckerheyt des nachts Item
 29794 hoe dat die nacht onstuerre ende leliker ge-
 29795 weest heeft hoe dat die toecomende dach
 29796 meer bequaem wort den genen die sien
 29797 mogen Item die dach verwandelt sinen
 29798 staet want hy wasset ende waent alle dage
 29799 ende hoe dat hi meer waent ende corter wert
 29800 des winters hoe dat hi des zomers lan-
 29801 ger wort Item die dach verwect traecheyt
 29802 ende slapericheyt want dye dach wort den
 29803 mensche toe ghepast als arbeyt te doen
 29804 ende exercicien dat sijn wanderingen of an-
 29805 der arbeydelike dingen cleyn of groot
 29806 ende hoe dat die dach meer neycht ten eyn-
 29807 de waert hoe dat die wise werelman meer

29808 pijnt totter volcomenheit des godliken
 29809 wercs
 29810 Dat xxij. capitel vande dageraert
 29811 50 AVrora dat is die dagheraet ende is
 29812 eynde vander nacht die voer gheweest
 29813 heeft ende is tbegin des daechs die daer
 29814 na volcht ende wort gehieten aurora | als
 29815 ysidorus seyt quasi aurea hora dat is een
 29816 gulden vre daer om dat si een blincken-
 29817 de verwe wtstort ter manieren van goude
 29818 want die sonne wort inder dageraet van-
 29819 den grieken crisostomos gehieten dat is
 29820 here des gouds want haer radien geuen
 29821 gulden manen wt of vlechten al blincken-
 29822 de of men seyt aurora dat is mitten we-
 29823 derdouwende daer om dattet inder da-
 29824 gheraet douwet wt wes vuchticheden
 29825 die aerde begoten wert ende dye hetten der
 29826 luchten wort daer mede getempert Item
 29827 die dageraet vercrijcht haer licht vander
 29828 sonnen ende is claeinheit dan dye nacht ende
 29829 donckerre dan die dach Item die daghe-
 29830 raet verwect die reyne voghelen die da-
 29831 gelics vliegen te singen ende om haer aes
 29832 te halen ende veriaecht die vogelen die bi
 29833 nacht vliegghen Item inden opganc van-
 29834 der dagheraet die bloemen die gesloten
 29835 sijn die werden eerst op ghedaen ende die
 29836 cruden werden op ghericht ende die crach-
 29837 ten der sielen werden inder dagheraet
 29838 gestarct ende die siecten der dieren werden
 29839 verlicht ende verwandelt Item inder da-
 29840 gheraet soe regneert principaliken dye
 29841 humoer die vanden bloede coemt of dat
 29842 bloet hoemen wil. want als constantinus
 29843 seyt die dagheraet volcht die natuer der
 29844 leynten tot terci tide toe ende tot midda-
 29845 ghe toe den somer ende tot vespertide
 29846 toe den herfst ende die nacht des win-
 29847 ters wort den qualiteyten ghelijct Item

29848 inder dagheraert is die slaep zoet ende sa-
 29849 lich om des bloets wil dat dan regneert
 29850 ende dan werden die hanen verwect totten
 29851 singen ende totten crayen daer is een ster-
 29852 re die lucifer hiet ende gaet op inder daghe-
 29853 raet ende boetscapt dat ons die zon na bij
 29854 is int oesten Die dagheraet beghint van-
 29855 der duysternis mer si gaet voert totter
 29856 volcomentheyt des lichts die daghe-
 29857 raet verwandelt haer verwe inden opganc
 29858 der sonnen want nv is si gheelachtich als
 29859 soffraen nv purpuren nv gulden dese me-
 29860 nigerhande verwandelinghe der verwen
 29861 coemt van menigerhande gedaente der
 29862 wazemen ende der wolken want na dien dat
 29863 die inden radien der sonnen comen daer
 29864 na wort die verwe als beda seyt Item
 29865 als die clærheyt inder dageraet alte gro-
 29866 te is mit radien der sonnen dye rechte
 29867 voert gaen teghen dat zuden dat is een
 29868 teyken der toecomender tempeesten als
 29869 beda seyt Item aurora ende diluculum be-
 29870 teykenen beyde die dageraet ende oec dit
 29871 woert mane
 29872 Dat xxij. capitel vande middach
 29873 **51**Meridies is geseyt middach want
 29874 als die zon midzen inden hemel
 29875 is so schinet middach te wesen dat is dat
 29876 die dach half geleden is ende half toeco-
 29877 mende tusschen den opganc der sonnen
 29878 ende den onderganck | ofmen seyt meridies
 29879 quasi mera dies want dan die dach alte-
 29880 mael clær ende puer is dan voer of naden
 29881 middage in geliken weder als ysidorus seyt
 29882 Item dese vre vanden middage is heet-
 29883 ste ende droechste ende in sinen qualiteyten is
 29884 die middach den somer gelijkste ende dat
 29885 geualt om vier dingen als om die rech-
 29886 te opposicie der sonnen tegen onsen hoef-
 29887 den dat is wanneer als die zon recht bo-

29888 uen op onse hoeft schijnt ofment mit een-
 29889 re coerden mate vander sonnen tot onsen
 29890 hoofde toe bouen Item dye lucht in dier
 29891 tijt verwarmt si seer om die menichfou-
 29892 dicheyt der radien ende oec om den toe-
 29893 loep vanden radyen ende daer om wort dan
 29894 die hetten meerre in desen nedersten inder
 29895 vren vanden middaghe wort die schiem
 29896 eens yghelics lichaems cortste ende van-
 29897 den zuden ten noerdenwaert is die schiem
 29898 in dien tiden wtgesteken ende hoe dat die
 29899 son meer gaet vanden cirkel des mid-
 29900 daechs hoe dat die schiem des lichaems
 29901 verder is als beda seyt Item die bloe-
 29902 men ende die cruden beghinnen inden mid-
 29903 daghe te dorren mer die coernen inden
 29904 velde ende die bloemen bestaen machteli-
 29905 ken te ripen. ende die dyeren soeken dan
 29906 steden daer si inden schiem legghen mo-
 29907 ghen om die hetten der sonnen Item die
 29908 slangen ende die serpentes quetsen meer
 29909 inden rechten middage ende sonderlinge
 29910 alst heet weder is dan des nachts of des
 29911 mergens of des auonts want dan ghie-
 29912 ten si haer venijn lichtelicste ende des mid-
 29913 daechs comen si wt haren hollen ende strecken
 29914 hem inder sonnen om der warmten wil
 29915 Dat xxiiij. capitel vande auontstonde
 29916 **52**Vespera dat is die auontstonde ende
 29917 is geseyt vander sterren diemen ves-
 29918 pera hiet die welke des auonts int wes-
 29919 te opgaet want dese sterre die der sonnen
 29920 volcht als si onder gaet hiet vesperus
 29921 ende volgt die duysternis als ysidorus seyt
 29922 ende wort geheten vesper serum dat is van sero
 29923 seras serare dat is van sluten want als de
 29924 sterre coemt so werden die doeren gesloten
 29925 op dat alle dingen die inden huse zijn te ze-
 29926 kere wesen zullen. Item men seyt crepusculum
 29927 dat is in duytsche schemeringe dat is een twi-

29928 uelachtich licht wanneert niet seker en
 29929 is te onderkennen enich dinck tusschen
 29930 flicht ende der duysternis | als ysidorus seyt
 29931 Inden auont wort die dach gheeyndt
 29932 ende die radien der sonnen werden dan van-
 29933 der aerden en wech ghenomen ende als
 29934 die auontstont coemt ende die zon onder-
 29935 gaet soe werden die schiemen des lich-
 29936 aems zeer lanck ghetogen Item die bloe-
 29937 men die mitter sonnen op geloken wer-
 29938 den die werden mitter sonnen onderganc
 29939 weder gesloten Item die zweetgater van-
 29940 den lichamen die gheopent waren van-
 29941 der hetten des daechs die werden des a-
 29942 uonts weder gesloten als die hetten af la-
 29943 tet Item die menschen ende die dyceren werden
 29944 des auonts gescict te slapen om dat dye
 29945 wasemen ende die roken in haren lichamen
 29946 geresolueert werden Item die nacht voge-
 29947 len als die vlen ende vledermusen ende deser
 29948 gelijk vliegen teghen den auont wt van ha-
 29949 ren holen om hoer beiach ende so lopen oec
 29950 die woluen ende ander vule dyceren als rotten
 29951 elc daer si meynen wat te beiagen Item
 29952 die woluen werden des nachts of des a-
 29953 uonts voer honden ghekent als si in die
 29954 scaeps coyen comen Item die wakers ende
 29955 ander luden werden des auonts ter mueren
 29956 ende op die poerten gheseynt om die stat te ver-
 29957 waren voer die dieuen ende voer die vian-
 29958 den ende voer andere misuallen ende die har-
 29959 deren driuen des auonts thuys mit ho-
 29960 ren beesten Item die arbeyders werden
 29961 des auonts gesaedt van eten ende van drinc-
 29962 **53**ken ende werden geloent ende te bedde
 ghebracht

29963 Dat xxv. capitel vande nacht

29964 **54**NOx dat is die nacht ende is gheseyt
 29965 van nocendo dat is van deren want
 29966 die nacht deert den ogen want die nacht
 29967 beroeft dat oghe van sinen gesicht Item die

29968 nacht verbercht die verwen daer dat oghe
 29969 genoecht in heeft die nacht coemt vanden
 29970 schiem der aerden wes tusschen settinge
 29971 die radie der sonnen van ons ondergrijpt ende
 29972 belettet ende opneemt tgesicht der sonnen
 29973 van onsen aensien Item dye nacht is cout
 29974 ende vucht ende is den winter gelijc in sinen
 29975 qualiteyten ende daer om is hi der rusten van-
 29976 den dyceren bequaem ende is noot om die
 29977 natuerlike werken te volbrengen waer af
 29978 dat die nacht is een tijt des slaeps ende der
 29979 rusten op dat die craften die des daechs
 29980 gescheyfelt ende vercranct sijn ouermits ar-
 29981 beyt ende waken dan weder gestarct ende verga-
 29982 dert moghen werden ende op dat die nacht
 29983 mit allen niet oneersaem of lelic wesen en
 29984 sal om dat hi die zon niet en heeft so wert
 29985 hi weder verlicht ende versiert mit clærheyt der
 29986 sterren want vanden beroeren der sterren wort
 29987 die donckerheyt des nachts geminret
 29988 ende die lope ende die voertganc des nach-
 29989 tes wort daer af onderkent ende die nachte-
 29990 like dickicheyt der luchten worder mede
 29991 ghetempert als albumaser seyt Ende daer
 29992 om die wanderende sijn of varende sijn
 29993 in die duysternis vander nacht die dwalen
 29994 lichteliken ten si dat haer wech gestuert
 29995 wort bijder gelegentheyt ende bijden lope
 29996 der sterren Item alle siecheyt is meerre
 29997 des nachts dan des daechs ende die sieke
 29998 wort meer bezwaert inder nacht dan inden
 29999 dage Item dat eynde vander nacht wort be-
 30000 kent biden sange der hanen ende daer bi weet-
 30001 men oec dattet bijden dage is Item die
 30002 nacht naden ridderlike wachtinge wort
 30003 hi in vier ordenancien der wakeren ghe-
 30004 deelt als beda seyt want die eerste wa-
 30005 ken int eerste virendeel vander nacht ende
 30006 die ander in dat ander quartier ende die dor-
 30007 de int derde quartier | ende die vierde inder

30008 dagheraet. want alle tijt waken si inden
 30009 borghen ende inden sloten want altoes vin-
 30010 den si dat si vermiden als die selue seyt
 30011 Die nacht is altoes veruauerlic behaluen
 30012 die voerseyt sijn vanden waken den men-
 30013 schen comen veel dromen ende fantasien toe
 30014 inder nacht ende alte veel meer dan des
 30015 daechs Item die nacht brengt oec veel
 30016 dickicheden ende venijntheden der luchten
 30017 ende wort also groten verwandelinghe en-
 30018 de venijntheyt des nachts vanden roken
 30019 ende wazemen der luchten dat die gesielde
 30020 dyceren cume leuen souden ten waer dat dye
 30021 maen ende die sterren gemoeten mit horen
 30022 lope teghen deser quaetheyt als albu-
 30023 maser seyt Item die nacht openbaert oeck
 30024 dingen die welke men des dages ouer-
 30025 mits die claerheyt niet sien en mach als
 30026 die sterren diemen des daechs niet sien en
 30027 mach dese openbaert die nacht Item die
 30028 nacht voedet oec onreyn dyceren want dye
 30029 beren ende ander wilde beesten sculen des
 30030 daechs ende des nachts lopen si inden wijn-
 30031 gaerden ende in anderen houen ende wroet-
 30032 tent al om ende die nacht maect oeck dye
 30033 ghene coen ende quaet dadich die des
 30034 daechs niet en dorren bestaen want die
 30035 dieuen ende die moerdenaers duchten dat si
 30036 des daechs ghegrepen mochten wer-
 30037 den Item het is harde sorghelijck des
 30038 nachts inder zee te bliuen alst onweder is
 30039 want braeck tscip soe en soude nyemant
 30040 weten werwaert dat hi henen soude als
 30041 gregorius seyt Dat die nacht is onuoeliken
 30042 verterende alle die helfte des menscheli-
 30043 ken leuens want wi verteren also veel tijts
 30044 al slapende als wij des daechs doen al
 30045 wakende want die nacht ontrect ons dat
 30046 meeste deel ons leuens naden arbeyde te
 30047 spreken

30048 Dat xxvi. capitel van sabbot of saterdach
 30049 **55** Sabbatum is int ghemeyn die sater-
 30050 dach ende is een hoechtijt ende een be-
 30051 ghin der weken om te vieren ende daer om
 30052 inden seuenden dach was hi van onsen
 30053 here ingheset | want god opten seuenden
 30054 dach rustede van allen wercke etcetera genesi
 30055 ij. want die ebreeuschen hadden desen dach
 30056 in also groter eren dat nyemant onreyn
 30057 werck dede op desen dach ya die hoech-
 30058 tijt was daer so groot datmen die knech-
 30059 ten ende den deernen ende oeck den dyceren
 30060 geboot dat si rusten mosten ende men plach
 30061 inder ioden huzen opten sabbate gheen vie-
 30062 re ontsteken ende die spise die hem des sa-
 30063 terdages noot was die deden si des da-
 30064 ghes te voren reyden. ende dat volc toech
 30065 des saterdages sijn beste cleyderkens
 30066 aen ende maecten hem schoen ende aten dan die
 30067 leckerste ende die beste spise ende tvolc ginc
 30068 dan oec meer te kerken ende ten temple om
 30069 sijn ghebet te spreken dan inden anderen
 30070 dagen ende si offerden bat ende vetter offer-
 30071 hande dan inden anderen ende die priester
 30072 plach den volke altoes die eeuwe te kon-
 30073 dighen ende te prediken des saterdaechs
 30074 ende die sanck ende die psalmodie wert dan
 30075 hoechliker gesonghen dan in anderen tiden
 30076 ende men plach den volke te verbieden dat
 30077 si niet onnuttelic lopen en souden nv ghens
 30078 nu harwaert. want het was verboden dat
 30079 dan nyemant bouen dusent treden niet gaen
 30080 en mosten. ende si en mosten oec dan gheen
 30081 wapen dragen dan om tlant te bescud-
 30082 den hads noot geweest alst openbaert
 30083 machabeorum ij. Die rust des moets wert
 30084 gefigureert inder rusten vanden saterdach
 30085 ende was yemant die craft ende geweld de-
 30086 de opten saterdach dien mostmen doot
 30087 slaen sonder ontfarmharticheyt alst open-

30088 baert inden genen die houte sprockelde
 30089 ende vergaderde inden saterdage als die he-
 30090 re gheboet die welke doot gheslaghen
 30091 was vanden volke mit stenen
 30092 Dat xxvij. capitel vander nyeuwer manen
 30093 **56**NEomenia in ebreusch dat is nu-
 30094 we maen in duytsche ende was een
 30095 hoechtijt inden kalenden der maenden
 30096 die welke vernuwet alle ingesette dingen
 30097 Item dat die heyden deden int beghin van-
 30098 den maenden in die eer van dyana ende van
 30099 iuno dat deden die ioden inden kalenden
 30100 der maenden totter eren des sceppers
 30101 ende daer om hieten die beginnen of die be-
 30102 ghinselen der maenden kalenden quasi
 30103 colendo dat is dat si dan oefenende sijn
 30104 als ysidorus seyt of van calo in griex dat roe-
 30105 pen in duytsch is. want dese hoechtijt
 30106 plach geboetscapt te werden te voren mit
 30107 trompen ende mit bazunen dattet volc
 30108 dan totter hoechtijt comen soude | dese
 30109 hoechtijt was seer vierlic ende edel ende
 30110 daer om plachmense te eren mit sonder-
 30111 lingen ostien ende daer om volchden si spe-
 30112 cialiken na om te eten ende te wescappen
 30113 inden kalenden mit trompetten ende mit ba-
 30114 sunen
 30115 Dat xxvij. capitel vander septuagesimen.
 30116 **57**SEptuagesima is een spacie van lxx.
 30117 dagen die welke wtgesteken wer-
 30118 den vander dominica diemen septuagesi-
 30119 ma hiet al totten saterdach van paesschen
 30120 ende hiet sabbatum in albis dat is saterdach
 30121 inden witten In desen lxx. dagen werden
 30122 lxx. iaren beteykent inden welken die van
 30123 ysrahel geuanghen waren in babilonien
 30124 bijden welken si steeds in droefheyden en-
 30125 de in rouwe waren mer doe si oerlof na-
 30126 men van cyrus den coninc quamen si weder
 30127 doe die lxx. iaren wt waren mit groter

30128 blijscap ende mit groter eren In desen lxx.
 30129 iaren der vangenissen van babilonien wert
 30130 alle die tijt ons leuens te voren betey-
 30131 kent alsoe langhe alst in sonden was ende
 30132 in pinen ende daer om die misdaet des eer-
 30133 sten menschen mitter pinen die hem gedaen
 30134 was leestmen inder kerken inden eersten son-
 30135 nendaghe doe die septuagesima begon-
 30136 nen wert waer af dat inden teyken der te-
 30137 genwoerdiger onsalicheyt die sanghen
 30138 der blijscappen werden geswegen als men
 30139 dat alleluya neder leyt ende die brulochten
 30140 ende die hyliken werden verscort tot na
 30141 paesschen ende des paesschens wort alle-
 30142 luya mitten anderen sangen der vrolich-
 30143 eyt wederhaelt want ouermits die pas-
 30144 sie van cristus wort die dienst des menschli-
 30145 ken geslachts verlicht ende die pine blijft al-
 30146 leen. Ende daer om singtmen in die paesch
 30147 weke een graduale mitten alleluya want
 30148 noch blijfter eenrehande droefheyte mit-
 30149 ter gheesteliker vrolicheyt die de kerck
 30150 heeft voer dat aflaet der sonden dat die
 30151 pine nochtans blijft gelikerwijs dat volc
 30152 van ysrahel zeer verblidede in iherusalem
 30153 vander vryer wederkeringe mer niet myn
 30154 en arbeydet veel om dye swaricheyt des
 30155 weechs also verbliden wi die totten lande
 30156 ons vaders willen ouermits die gracie on-
 30157 ser verlossinge mer wij moeten noch wor-
 30158 stelen voer onse sonden ende als die septua-
 30159 gesima des teghenwoerdigen leuens vol-
 30160 bracht is dan sullen wi blincken inden wit-
 30161 ten in die tegenwoerdicheyt des lam-
 30162 mes ende daer om singtmen des saterdages
 30163 dubbelt alleluya inden witten want als die
 30164 arbeyt des tegenwoerdigen leuens als wi
 30165 comen totten sabbat der ewiger rusten so sul-
 30166 len wi verbliden ende dan is ons dan weder ge-
 30167 gheuen een dubbelde stole dat is stola

30168 In enen teyken der droefheyte des te-
 30169 genwoerdigen leuens wort inden inganc
 30170 der missen gesongen Circumdederunt me
 30171 datmen introitus hiet ende om den hope der
 30172 wederkeringe so volgen wi na inder epis-
 30173 tola te lopen in stadio Stadium dat is een
 30174 thiendendeel van eenre milen ende om te
 30175 arbeyden inden wijngaert des heren saba-
 30176 oth werden wi geleert vter euangelien
 30177 alle dese dingen sijn getoghen vter sum-
 30178 men ende vter sentencien iohannis beleth
 30179 wes anctoriteyt⁵⁸ vierlic is ende hoechlick
 30180 inder kerken sonderlinge inden officien van-
 30181 der kerken te ordenen
 30182 Dat xxix. capitel vander quinquagesimen
 30183 ⁵⁹QVinquasima dat is vijfweruen x.
 30184 gheseyt ende beteykent tijt des af-
 30185 laets nader exposicien eens mans die io-
 30186 hannes beleth hiet want annus quinqu-
 30187 gesimus dat is vijftichste iaer wert ghe-
 30188 hieten annus iubileus dat is tiaer van gra-
 30189 cien twelc bijden ebreeuschen seer vier-
 30190 lic ende hoechlic was want het was dat
 30191 iaer datmen die sonden al quijt haelden
 30192 Item die quinquagesima beghint inden
 30193 derden dominica of dorden sonnendage van-
 30194 der septuagesima ende wort gheeyndt in-
 30195 den dominica der verrisenis ende betey-
 30196 kent den staet der gracen totter welker
 30197 wi weder ghestarct sijn ouermits die wel-
 30198 daet der penitencien waer af dat die vas-
 30199 ten der kerken beghint vanden middel der
 30200 weken vander quinquagesima ende leest-
 30201 men dicwyl den vijftichsten salm die wel-
 30202 ke penitencialic is Inden dagelijcsen am-
 30203 bocht by na in allen vren of in allen ge-
 30204 tiden ende is die psalm der penitencien die-
 30205 men miserere mei deus hiet diemen also
 30206 dicwijle leest Item die houdinge des vijf-
 30207 tighen iaers welc iaer men iubileus hiet

30208 inder ewen oft iaer van gracen beghint
 30209 als die ebreeuschen houden voer der e-
 30210 wen ante legem of voer die wette van ab-
 30211 rahams tijt die loth sinen neue verlosse-
 30212 de die doe te tijde vijftich iaer out was
 30213 ende daer om wert hi onder abrahams kin-
 30214 der van dier tijt voert aen gehouden want
 30215 inden voergaenden tijt wert hi ghepriest
 30216 onder die ewe dat is sub lege alst open-
 30217 baert in numeris
 30218 Dat xxx. capitel vander quadragesimen
 30219 ⁶⁰QVadragesima dat is een tijt van
 30220 xl. dagen als iohannes seyt begin-
 30221 nende vanden eersten sonnendage inder
 30222 vasten totten witten donredage toe dat-
 30223 men cena domini hiet doe cristus broot sinen
 30224 iongheren brack der engelen ende sadede
 30225 ons in welken auontmael ons beteykent
 30226 wort dat so wye gheestelic volbracht he-
 30227 uet die vasten der penitencien des tegen-
 30228 woerdigen leuens die sal int eynde ge-
 30229 bruken die zadelicheyt des ewighen be-
 30230 scouwens Item die vasten is een tijt der
 30231 kersteliker victorien in die welke wi scar-
 30232 pelike teghen die sonden schermen dit ge-
 30233 tal der dagen nemen wi aen tot onser vic-
 30234 torien niet alleen bijden exempel van moyses
 30235 ende der ebreeuscher mer oec bijder nauol-
 30236 ginge ihesu cristi vanden welken men seyt
 30237 dat hi alsoe menighen dach vastede wi
 30238 vasten wel onder dit getal dat is onder tghe-
 30239 tal van xl. daghen | ende die vrucht onser
 30240 ridderscap of onser victorien wort oeck
 30241 getoent onder dit getal welc ghetal be-
 30242 teykent dat ons alle onse sonden verge-
 30243 uen werden ouermits der vasten dier vier-
 30244 tich dagen ende wi int eynde na volghen
 30245 sullen al schermende dat ewige loen | in
 30246 desen getale so offeren ende gheuen wij
 30247 gode thienden van onsen vleesch want

30248 wi vasten voer die thiende der drierhon-
 30249 dert dagen xxxvi. daghen | ende voer die
 30250 thiende der ses daghen ende der vi. vren
 30251 die welke ouerschot sijn vanden helen iaer
 30252 enen dach op dattet inder sommen gesol-
 30253 ueert werde ghef voer die thiende des
 30254 iaers xxxvi. vastel dagen ende vi. vander
 30255 vasten der vier tiden werden geoffert pro
 30256 primicijs dat is voer dye eerste vrucht
 30257 die wassende is ende dat doen wij op dat
 30258 die geen die gode offeren die eerste vruch-
 30259 ten ons tijts inder gelouen der drieuou-
 30260 dicheyt ende die de thienden offeren inder
 30261 vervullinge decalogi veruolgen mogen
 30262 bijder ghelouen ende bijden goeden zeden
 30263 ende bijder waerdicheyt der gheenre die
 30264 eersl⁶¹ gewonnen sijn ende op dat wij oec ver-
 30265 krijghen moghen die thiende der ewi-
 30266 gher salicheyt | ende want quadragesima
 30267 dat is die tijt die wi vasten hieten na vas-
 30268 telauont ende tijt is der victorien dair om
 30269 seytmen inder ewangelien vander ridder-
 30270 scap ende vander victorien ons heren ihesu
 30271 cristi ende inden tract datmen inder missen
 30272 singt of leest so werden vier geslachten
 30273 der aenuechtinghe ende der becoringhe
 30274 bewijst vanden welken die eerst licht ende
 30275 heymelick is als dye nachtelike vrees
 30276 dander is licht ende openbaer als een schut
 30277 dat des daechs vliecht. Dat dorde is
 30278 swaer ende openbaer als die ghemoete de-
 30279 monij meridiani dat is der duelyen die
 30280 des middaechs regneert Die vierde is
 30281 swaer ende verborghen ende dat is die boot-
 30282 scap die inden donckeren wanderende is Item
 30283 tegen dese menigerhande aenuechtinge
 30284 werden wi geweernt mit geesteliker wa-
 30285 peninge totter welker die apostel ons
 30286 leert ende noot inder epistelen daer hi seyt
 30287 Laet ons seluen wt geuen als dienstknech-

30288 ten gods ouermits die wapenen der recht-
 30289 uaerdicheyt der craften goods Item onder al-
 30290 le tiden vanden iaer so is die tijt vander vasten
 30291 meest edel ende merkelic want het is een tijt
 30292 der wederleuinghe want die aerde die inden
 30293 winter alsoe meer als doot was die be-
 30294 staet des vasten tijts weder groen te werden
 30295 ende weder te leuen Item het is een tijt der vernu-
 30296 winge want die aerde wert vernuwet mit
 30297 cruden ende mit bloemen ende die bomen wer-
 30298 den mit loueren versciert Item het is een tijt
 30299 der vruchtbaricheyt ende der ontfenckenissen
 30300 want dan groyet die winlike cracht ende die
 30301 winlike doecht inden dyceren ende inden bo-
 30302 men want dan alle wassende dinghen der aer-
 30303 den bloyen ende dragen Item het is die tijt
 30304 kuken te maken ende te nestelen want dan co-
 30305 men die tortel duuen odeuaers ende die
 30306 zwaluen die alle den winter verureemt ende
 30307 gescholen geweest hebben die comen dan
 30308 in die leynten ende maken haer nesten mit
 30309 groter naersticheyt Item het is een tijt der
 30310 medecinen ende der pnrgacien⁶² want dan die hu-
 30311 moren seer beroert werden inden lichaem te
 30312 gaen ende daer om ist dan een bequaem tijt ter
 30313 medecinen Item het is een tijt der winninge
 30314 ende der bootscappinge want dan ist lant dat-
 30315 ment eren ende sayen mach ende datmen die
 30316 zee bruken mach ende daer om plegen die
 30317 coepluden des leyntens te meniger stat
 30318 te varen om haer comenscap om der winnin-
 30319 gen wil ende het is inder vasten een goet tijt
 30320 die bomen ende die wijngaerden te snoyen
 30321 ende te corten die veel ouertallicheden heb-
 30322 ben | het is een tijt dat die wijngaert tra-
 30323 nen wtgeeft want die humoer die dair o-
 30324 ueruloedich is die wasemt vter worde-
 30325 len ende al distelerende ydelt si haer vanden
 30326 telgeren die daer gecort sijn ende die dragen-
 30327 de virtuyt breect dan wt ende thoent hair bi
 30328 menigerhande delen inden geslachte Item

30329 het is een tijt datmen sayen sal ende bomen
 30330 planten Item het is een tijt dattet dan nat
 30331 neder valt ende regent want dan gaen dye
 30332 reghenenachtige⁶³ sterren op als hyades
 30333 ende die ander sterren Item het is een tijt dan
 30334 te wanderen ende pelegrimaeds te varen
 30335 want dan werden die stede der heylighen
 30336 seer gheuandt
 30337 Dat xxxi. capitel van paesschen
 30338 ⁶⁴PAsscha dat is paesschen Passcha
 30339 in griex is passi in duytsche ende coemt van
 30340 paschin dat is liden ende in ebreeusch ist een
 30341 ouerlidinge daer om dattet lam des paes-
 30342 schens geoffert wert ende wert gebraden
 30343 gegheten ende van hem en wert des anderen
 30344 daechs vroech niet after gelaten ende dat-
 30345 tet niet gegeten en mocht werden dat wert
 30346 gebarnt mit haesticheden ende wert mit la-
 30347 tuwen ende mit veriuys ende mit deruen bro-
 30348 de ghegeten ende het wert verboden te eten
 30349 vanden ghenen die niet besneden en waren
 30350 ende vanden onzuueren ende die ebreeschen
 30351 waren omghegordt ende mitten voeten ghe-
 30352 scoyot doe tlam van hem gheheten⁶⁵ wert
 30353 ende die ghene diet aten die hielden enen
 30354 stock in hoer hant ende die virtuuut des en-
 30355 ghels diet eyndede werter toe gedwon-
 30356 ghen dat hi die posten vanden huze be-
 30357 smeerde mitten bloede des lams want
 30358 daer en mocht gheen scade gheschien
 30359 daer die posten also besmeert waren Item
 30360 inder etinghe des lams datter gheoffert
 30361 was wert dat volc van egipten geslaghen
 30362 doe onse here doer egipten ghinc ende
 30363 dat ebreeusche volc wert verlost vander wre-
 30364 der heerlicheyt dier van egipten waer af
 30365 dat gescreuen staet in exodo. dat die eerste
 30366 geboren ende die ouerste worden doot ghe-
 30367 slagen ende die primogenita dat sijn die
 30368 eerste gewonnen vanden ebreeschen wor-

30369 den gheheylicht ende nader etinghe des
 30370 lams so wert dat volc van egipten onge-
 30371 quetst wtgelaten bijder roder zee die co-
 30372 lumpne des viers ende der wolken voergaen-
 30373 de Ende pharao diese nae volgende was
 30374 mit alle sijnre scaren wert verdrenct int
 30375 middel vander vloet ende ten lesten int eyn-
 30376 de deden si den here lof ende eer mit ym-
 30377 mens ende mit sanghe ende dancten hem vter
 30378 maten zeer dat hair vianden verdrenct wa-
 30379 ren ende si also quijt quamen | dese dinghen
 30380 werden al in exodo geseyt al aen enen we-
 30381 ghe als inden twalefsten derthienden ende in-
 30382 den viertienden capitel ende daer om hebben
 30383 si daer noch inder memorien als men dair
 30384 twe verdoemde luden hebben diemen ont-
 30385 liuen sal datmen den enen des paesschens
 30386 doot ende den anderen laetmen quijt ende
 30387 dat is der ghedenckenis dat die van e-
 30388 gipten ghedoot worden inder zee ende
 30389 die ebreeschen verlost werden alst open-
 30390 baert mathei xxij. Item dese paesschen
 30391 der ioden was een ghelikenis ende een
 30392 figuer des paesschens vanden kersten
 30393 in welcken paesschen alle die vercoren
 30394 vrienden goods verlost sijn vanden dienst
 30395 der duuelen ouermits den bloede des
 30396 onbesmetten lams die afhaelt die son-
 30397 den der werelt bijden welken si maken
 30398 enen waren ouerganck vanden vleesch
 30399 totten gheest ende vanden ouden mensch
 30400 totten nuwen vander duysternis totten
 30401 licht vander werelt totten hemel van-
 30402 der figuren totter waerheyt ende van-
 30403 den dienst totter vryicheyt der glorien
 30404 der zonen goods Ende daer om is dye
 30405 paesch dach een tijt der blijsappen⁶⁶ en-
 30406 de der vrolicheden ende is een tijt der
 30407 nuwicheyte ende der vernuwinghe | en-
 30408 de is een tijt der goedertierenheyt en-

30409 de der vroliker sadinghe want die sonen
 30410 der verrisinghe werden ghespijst niet in
 30411 den ouden ferment der quaetheyden | mer
 30412 inden deruen brode der claricheyt en-
 30413 de der waerheyt wij vieren altoes onsen
 30414 paesschen opten sonnendach | in die leyn-
 30415 ten als die maen vol is wij vierenen op
 30416 die sonnendach om dye waerdicheyt der
 30417 verrisenisse ons heren Item wi en vie-
 30418 ren altoes niet den paesschen als die ma-
 30419 ne xv. dagen oudt is mitten ioden op dat
 30420 wi niet en doen als die ioden doen Item on-
 30421 se paeschen ruym ghenomen strect hem
 30422 tot veel dingen ende eerst totten palm da-
 30423 ghe twelc ghemeynliken hiet bloyen-
 30424 de paesschen daer om dat wi dan in dien
 30425 dage groene risen dragen in onsen han-
 30426 den want onse here in dien dage mit pro-
 30427 cessien mit telgeren ende mitten risen ontfan-
 30428 gen is Item desen dach is gepriuilegi-
 30429 eert in dien dat die kinderen van ysra-
 30430 hel dies daechs onder yosue droechs
 30431 voets ouer die iordaan quamen ende qua-
 30432 men aen die eynden des lands van belof-
 30433 ten ende aten vanden eynden des lands
 30434 van chanaam ende vluchs onbracker dat he-
 30435 melsche broot dair si mede geuoedt wa-
 30436 ren inder woestinen xl. iaer alst openbaert
 30437 yosue ij. Inden seluen dach als doe die
 30438 palm dach was werp onse here die cof-
 30439 ten ende vercoften vten tempel ende is eerlic ont-
 30440 fangen mit riseren ende mit palmen vander o-
 30441 liuen Item tot paesschen hoert oec die
 30442 dach des auontmaels die welke als io-
 30443 hannes beleth seyt gepriuilegieert is
 30444 in vieren in versoeninge der gheenre die
 30445 penitenci doen ende weder keren totter ker-
 30446 ken die welke vander kerken gesloten
 30447 werden inden daghe als men die asschen
 30448 neemt ouermits rechtuaerdicheyt en-

30449 de werden inden daghe des auontmael
 30450 als een witten donredage ouermits ont-
 30451 fermherticheyt in die scoot der kerken
 30452 weder ontfangen ende daer om inden vijf-
 30453 ten daghe makede onsen here god wten
 30454 wateren visschen ende vogelen ende dat een
 30455 deel seyndede hi der goluen vanden wa-
 30456 ter weder. ende een deel seyndede hi ter
 30457 luchten want onse here scheyt die quade
 30458 die genoecht hebben inden vleyscheliken
 30459 dinghen vanden goeden die inden hemel
 30460 gheglorificeert sijn Dat ander priuilegi
 30461 is inder eyndinghe des ouden offers ende
 30462 inder institucien des leuenden sacraments
 30463 inden outaer wanneer dat die vleyscheli-
 30464 ke ghewoente verkeert is in die hemel-
 30465 sche ende die gheestelike gewoente Item
 30466 dat derde priuilegi is inder consecracien
 30467 des heyligen olijs | ende des crismen daer
 30468 die kinder mede gekorstent werden ende dye
 30469 oude luden mede geolijdt werden als
 30470 si so cranc werden dat si steruen wanen In-
 30471 den seluen dage wortet crisma geconfi-
 30472 cieert ende gemaect van olyen ende van bal-
 30473 samen daer die kinder mede ghekerstent
 30474 werden vanden minre priester inden schey-
 30475 del vanden hoofde ende vanden meerre prie-
 30476 ster als vanden bisscop int voerhoeft als
 30477 inder vorminge Tvierde priuilegi is inder be-
 30478 wisinge des gheboods ons heren ende dat
 30479 geschiet inder wasschinge der voeten ende inder
 30480 voedinge der armer ende inder blotinge ende in-
 30481 der reynighinge der outaren Item tot onsen
 30482 paesschen hoert weder die goede vridach
 30483 want onse here is daer in ghepassijt om
 30484 welcke passie alle die ander vridaghen in
 30485 eren ende in waerdicheden houden sal
 30486 Men viert desen goeden vrydach dye-
 30487 men dies parasceues hiet mit droefhei-
 30488 den ende mit rouwen al ist datmen dye

30489 ander passien der heyiligen mit blijscap-
 30490 pen viert want die heylighen na hoerre
 30491 martelien vlieghen si opten hemel mer
 30492 cristus clam neder ter hellen want hi brack
 30493 die duysternissen ende leidede die heiligen
 30494 wt ende des derden daechs verrees hi ende
 30495 thoende hem seluen leuende ende daer om
 30496 verbliden wij dan sonderlinghe zeer als io-
 30497 hannes beleth seyt Item die priuilegien
 30498 van desen dage waren die offeringe van
 30499 cristus die berouinghe der hellen die ver-
 30500 winninghe des doots ende die oetmoedic-
 30501 heit des duuels die tghebot des doots
 30502 hadt openinghe des paradises verlossin-
 30503 ghe des menschen ontslutinghe ende open-
 30504 baringe der scriften ende eyndinge alre fi-
 30505 guren ende daer om seyde hi inden cruce
 30506 het is voleyndt of volbracht etcetera als on-
 30507 se here sprac Consummatum est etcetera Item
 30508 totten paesschen hoert oec die paesch-
 30509 auont diemen den heyiligen sabbat hiet
 30510 of saterdach. want in dien saterdage cris-
 30511 tus die welcke is heylich der heylighen
 30512 rustede alle dien dach inden graue In de-
 30513 sen daghe vercrijchtmen dat nuwe viere
 30514 ende wort gebenedijt ende wort verwaert om
 30515 die paeschkaers mede te ontsteken daer
 30516 na wort die paeschkaers op gericht | ende
 30517 wort uan enen dyaken gebenedijt ende ont-
 30518 steken ende wyeroeck inder kaerssen ghe-
 30519 druct tot eenre manieren van enen cruus
 30520 daer na als die lessen gelesen sijn so gaet-
 30521 men mitter processien om den vondt te
 30522 consacreren ende alst doepsel gemaect is so
 30523 keertmen weder om die misse te doen | ende
 30524 alle den dach so wort dat ambocht mit
 30525 eenre corter vesper geeyndt op dat dye
 30526 neophiti dat sijn die ghene dye nuwelic
 30527 gedoept sijn gheen verdriet hebben en sul-
 30528 len totten godliken offici want sijs onghe-

30529 woen sijn ende alle die weke van paesschen
 30530 is voert vierlic ende hoechlic welc eynde
 30531 geeyndt wort inden beloken paesch auont
 30532 als men dat alleluya dubbeleert want het
 30533 beteykent die toecomende verrisenis der hei-
 30534 ligen inder welker die gene die vercoren
 30535 sijn mit eenre dubbelder stolen versciert
 30536 sullen werden vanden welken men seyt in a-
 30537 pocalipsi. si sullen mit mi wanderen inden
 30538 witten etcetera
 30539 Dat xxxij. capitel van pinxter
 30540 ⁶⁷Penthecostes dat is pinxteren ende
 30541 was een hoechlike feest bijden e-
 30542 breuschen alst nv ter tijt bij ons is ende is
 30543 die vijftichste dach van paesschen gheli-
 30544 kerwijs dattet volc van ysrahel inden vijf-
 30545 tichsten dach van paesschen twelc si vier-
 30546 den in ramosca quamen totten berge van
 30547 yna ⁶⁸ ende namen daer die ewe alst open-
 30548 baert exodi xix. Also is inden vijftichten
 30549 dach vander passien cristi den apostolen dye
 30550 heyilige gheest gegheuen in vierigen ton-
 30551 ghen op dat si souden connen spreken in allen
 30552 tongen mit soeter spraken ende barnen souden
 30553 inder minnen der caritaten Item penthecos-
 30554 tes wort geseyt van pentha dat is viue
 30555 ende van coste dat is van thienen dat maect te sa-
 30556 men vijfweruen thien dat is vijftich alsoe
 30557 datter l. dagen sijn tusschen paesschen ende
 30558 pinxter ende werden onderscheyden bi vij. we-
 30559 ken om die seuenoudige graci welke gra-
 30560 ci den gelouigen menschen ghegeuen is in
 30561 die toecoemst des heyiligen geests Item
 30562 dye tijt bij pinxteren is een tijt der rid-
 30563 derscap ende der vromicheyt want dan
 30564 pleghen dye nuwe ridders ghemact
 30565 te sijn mit enen riem ende mit enen swaer-
 30566 de omghegordt te werden ende is oec een
 30567 tijt der zuuerheyte ende der droecheit want
 30568 dan schijnt die son zeer hete opt aertrijc

30569 ende verteert die oueruloedicheit ende die
 30570 glatheyt der humoren ende also brengt die
 30571 tijt vanden iaer zuuerheynt in ende droech-
 30572 eyt Item het is een tijt der blijscappen
 30573 ende der vrolicheyt want dan leuen die vo-
 30574 gelen ende die dyceren in groter minnen ende
 30575 is een tijt der groenicheyt ende der soetich-
 30576 eyt want dan sijn die crudekens groen ende
 30577 die bosschen hebben veel loueren ende dan
 30578 is die tijt zoet van roke ende van luchten
 30579 want dan geuen die bloemen vanden ho-
 30580 uen vanden bosschen ende vanden wijngaer-
 30581 den wt ouer al horen goeden roke ende het
 30582 is dan enen tijt der soeticheyt ende der sma-
 30583 kelicheyt want dan in dien tiden verdu-
 30584 wet die hemelsche hetten die vuchtich-
 30585 eyt inden bloemen ende verkeertse in soetiche-
 30586 den | ende daer om is die tijt bequaem ter
 30587 morwinge enich dinck morwe te maken
 30588 waer om dat die byen dan die cruden ende
 30589 die bloemen seer oefenen als aristotiles seyt
 30590 dat dat hoenich twelc des leyntens tijt
 30591 ghegadert wert vanden byen veel puer-
 30592 re ende soeter is dan thoenich dat des
 30593 herfstes ghegadert wort Item het is een
 30594 tijt der ripicheyt want in warmen landen
 30595 ist dan die tijt vanden bouwe | ende daer om
 30596 hietet die tijt der nuwer vruchten int boe-
 30597 ke vanden ghetale want men plach te
 30598 gebieden datmen brode offeren soude
 30599 van nuwen coern in die hoechtijt van pijnx-
 30600 ter ende is dan een tijt dattet ouer al goe-
 30601 de weye ende grases gadinghe is om die
 30602 beesten sat te maken want dan werden al-
 30603 le dyceren als paerden coyen ende scapen
 30604 vette inden grase | ende het is dan een tijt
 30605 der koenicheyt ende der moedicheyt want
 30606 dan vander indruckinge der hetten vander
 30607 sonnen wort colera ontsteken van wes on-
 30608 stekinghe die gramscap ende die koenicheyt

30609 wort dan bijder herten inden dyceren ver-
 30610 wect want die tijt is den coningen meest
 30611 ghewoen dat si dan horen volc gebieden
 30612 ter heerwaert tegen hare uianen te rey-
 30613 sen te oerloghen ende te vechten.
 30614 Dat xxxij. capitel vander ioeden hoechtijt
 30615 gheuoemt scenophegia
 30616 **69** Scenophegia is een hoechtijt der io-
 30617 den welke hoechtijt een vasticheyt
 30618 der tabernaculen ghehieten wert | dye
 30619 gheuiert wert inder ghedenckenis der
 30620 vordernisse ende der ontcommeringhe
 30621 wanneer dat die ghene die van egipten
 30622 ghinghen inden tabernaculen woenden
 30623 als ysidorus seyt Scenophegia wort ge-
 30624 seyt van desen woerden scenon dat een
 30625 griex woert is ende beteykent also veel
 30626 als een tabernakel in duytsche dese ho-
 30627 echtijt wort altoes inden september ge-
 30628 uiert als wanneer dat coern al versament
 30629 was soe offerden si den here van allen
 30630 coern thienden ende waren dan specialiken
 30631 in vroechden ende in blijscapen ende besta-
 30632 ken ende bestroyden haer husen mit lo-
 30633 ueren ende mit gras ende mit anderen
 30634 groenen dinghen ende mit sconen bloemen
 30635 ende si droeghen appelen vanden ceder-
 30636 boem in horen handen ende ander suuerlike
 30637 vruchten ende inden thienden dach der seluer
 30638 maent ende inden seluen daghe so vierden si
 30639 drierhande feest ende hoechtijt als die
 30640 feest der reynicheyt ende die feest der peniten-
 30641 cien ende die feest der bedingen want inden sel-
 30642 uen dage die ouerste bisscop ginc in mit-
 30643 ten bloede eens roods calfs ende reynich-
 30644 de sancta sanctorum ende daer om hiet hi dach der
 30645 rey-
 30646 nicheyt ende inden seluen dach vastede tfolc
 30647 voir die misdaet des calfs inder woestinen
 30648 ende daer om hiet hi die dach der penitencien ende
 30649 die selue hiet die dach der bedinghen want

30649 in dien daghe hoerden si dat hem god
30650 goedertieren was ende bij opten ouerganck
30651 des calfs inder woestinen om dattet calf
30652 ouer ghetreden had ende hadde misdaen
30653 inder woestinen
30654 Dat xxxiiij. capitel vander wijdinghe des
30655 tempels of kerksmissen
30656 **70** ENcencia is een wyinghe des nu-
30657 wes tempels. cenon in griex is nu-
30658 we in duytsche Dese hoechtijt plaghen
30659 die ioden in menigerhande tiden te vie-
30660 ren na dien datmen den nuwen tempel
30661 tymmerden of een tempel die getimmer
30662 was van nuwes weder te vermaken alsmen
30663 leest dat iudas machabeus enen tempel
30664 wyede ende vernuwede i. machabeorum iiij.
30665 Die kerke hout oeck feest der wyingge
30666 als die bisscop die kerck om gaet ende be-
30667 wyet die kerke mit gebenediden water
30668 Ende die bisscop scrijft een dubbel a. b.
30669 dwers ouer den estrick vander kerck en-
30670 de teykent die wanden vander kerken
30671 mitten crisma ende bestrijctse daer mede
30672 ende barnt wieroek ende een speci diemen
30673 thymiana hiet ende is wel rukende tot v.
30674 steden des outaers ende sluter reliquien dat
30675 sijn heylichdommen inden outaer ende
30676 metselet tgat weder toe ende versiert en-
30677 de cleedt die outaren Item die bisscop
30678 plach desen kerken die hi wyede vordel
30679 ende aflaet te gheuen ende daer toe te
30680 setten allen menschen die daer quamen
30681 mit berouwenisse van hare sonden

Glosses

- 1 Hier beghint dat ix. boeck ende spreekt vande tijt ende die delen des tijts Na deze titel volgt capitel i. Vergelijk index, 4rb28-29.
- 2 N Initiaal: lombarde, 6 regels hoog (04-09), met representant (07), met penwerk.
- 3 ypo- cras In druk een punt in plaats van het afbrekingsteken.
- 4 T Lombarde, 2 regels hoog (31-32), met representant.
- 5 dic Lees: dinc.
- 6 natner Lees: natuer.
- 7 A Lombarde, 2 regels hoog (15-16), met representant.
- 8 38 Handgeschreven tekst in linkermarge (38-40): 'xxxvi.m iaer of xxv.m iaer'.
- 9 des Lees: dies.
- 10 A Lombarde, 2 regels hoog (22-23), met representant.
- 11 onderwijles Lees: onderwijlen.
- 12 vanden In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 13 V Lombarde, 2 regels hoog (06-07), met representant.
- 14 indan Lees: inden.
- 15 qnader Lees: quader.
- 16 E Lombarde, 2 regels hoog (36-37), met representant.
- 17 vuchticheyt Lees: vuchtichet.
- 18 zomer In druk staat 'zomer' op de volgende regel (27), rechts uitgelijnd.
- 19 A Lombarde, 2 regels hoog (28-29), met representant.
- 20 achtienstensten Lees: achtiensten.
- 21 verwandelige Lees: verwandelinghe.
- 22 coertseu Lees: coertsen.
- 23 longhen In druk staat 'longhen' op de volgende regel (21), rechts uitgelijnd.
- 24 H Lombarde, 2 regels hoog (22-23), met representant.
- 25 capricornu De tweede r staat ondersteboven.
- 26 01 Handgeschreven tekst in bovenmarge: 'het 9te boeck'.
- 27 M Lombarde, 2 regels hoog (26-27), met representant.
- 28 weerden Lees: werden.
- 29 gheconsacreet Lees: gheconsacreert.
- 30 D Lombarde, 2 regels hoog (06-07), zonder representant.
- 31 D Lombarde, 2 regels hoog (33-34), zonder representant.
- 32 D Lombarde, 2 regels hoog (25-26), zonder representant.
- 33 maert Het fragment 'ert' is onleesbaar door vlekvorming; het woord is aangevuld uit ex. Amsterdam, UB, Ned. Inc. 29.
- 34 D Lombarde, 2 regels hoog (04-05), zonder representant.
- 35 D Lombarde, 2 regels hoog (33-34), zonder representant.
- 36 D Lombarde, 2 regels hoog (14-15), zonder representant.
- 37 in De n staat ondersteboven.
- 38 D Lombarde, 2 regels hoog (38-39), zonder representant.
- 39 onnruchtbaer Lees: onuruchtbaer.
- 40 S Lombarde, 2 regels hoog (14-15), zonder representant.
- 41 antumpnale Lees: autumpnale.
- 42 onscadich Lees: onstadich.
- 43 D Lombarde, 2 regels hoog (01-02), zonder representant.
- 44 D Lombarde, 2 regels hoog (21-22), zonder representant.
- 45 nackt Lees: nacht.
- 46 D Lombarde, 2 regels hoog (05-06), zonder representant.
- 47 14 Handgeschreven teken in middenmarge (14): '+'.
- 48 manen In druk staat 'manen' op de volgende regel (37), rechts uitgelijnd.
- 49 E Lombarde, 2 regels hoog (38-39), met representant (39).

- 50 A Lombarde, 2 regels hoog (03-04), met representant.
- 51 M Lombarde, 2 regels hoog (26-27), met representant.
- 52 V Lombarde, 2 regels hoog (29-30), met representant.
- 53 ghebracht In druk staat 'bracht' op de volgende regel (36), rechts uitgelijnd.
- 54 N Lombarde, 2 regels hoog (37-38), met representant.
- 55 S Lombarde, 2 regels hoog (02-03), met representant.
- 56 N Lombarde, 2 regels hoog (06-07), met representant.
- 57 S Lombarde, 2 regels hoog (29-30), met representant.
- 58 anctoriteyt Lees: auctoriteyt.
- 59 Q Lombarde, 2 regels hoog (16-17), met representant.
- 60 Q Lombarde, 2 regels hoog (12-13), met representant.
- 61 eersl Lees: eerst.
- 62 pnrgacien Lees: purgacien.
- 63 reghenenachtige Lees: reghenachtige.
- 64 P Lombarde, 2 regels hoog (09-10), zonder representant.
- 65 gheheten Lees: ghegheten.
- 66 blijsappen Lees: blijscappen.
- 67 P Lombarde, 2 regels hoog (12-13), met representant.
- 68 yna Lees: syna.
- 69 S Lombarde, 2 regels hoog (08-09), met representant.
- 70 E Lombarde, 2 regels hoog (08-09), met representant.